

شماره سند: ۱۰۰

تاریخ: ۲۸ رمضان ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۲۹ دسامبر ۱۹۰۲. / ۷ دی ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: اتابک اعظم

گیرنده: شاهزاده سالارالدوله

موضوع: سفارش اتابک اعظم مبنی بر حفاظت و مراقبت از مرگان

نمره: -

سواد تلگراف اتابک اعظم بشاهزاده [به شاهزاده] سالارالدوله

۲۸ رمضان ۱۳۲۰

چون مسیو دومرگان [دومرگان] مامور فرانسه که برسم [به رسم] معمول امسال نیز بصفحات [به صفحات] لرستان و عربستان خواهد آمد و حفظ و حراست او و همراهانش از هر جهت بر اولیای دولت ابد مدت لازم است [ه] مستدعی است امر و مقرر فرمایند در عبور و توقف آنها در آن [آن] صفحات کمال مراقبت را نموده و در هر جا بقدر [به قدر] لزوم سوار مستحفظ بگذارند [به گذارند] و مخصوصاً مراقبت تامه شود که از طوایف سکوند و ویرانه وند و دیرکوند و سایر اعراب دیگر [دیگر] هیچ نوع زحمت و صدمه بانها [به آنها] وارد نیاید تا باسودگی [به آسودگی] کمافی السابق بعملیات [به عملیات] معموله عمل نماید [ه] (اتابک اعظم)

شماره سند: ۱۰۱

تاریخ: ۲۸ رمضان ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۲۹ دسامبر ۱۹۰۲ م. / ۷ دی ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: اتابک اعظم

گیرنده: نایب الحکومه عربستان

موضوع: دستور حفظ و حراست از «مرگان» در سفرش به منطقه عربستان

نمره: —

تلگراف از طرف اتابک اعظم بنایب الحکومه [به نایب الحکومه] عربستان

۲۸ شهر رمضان ۱۳۲۰

مسیو دو مرکان مامور علمی فرانسه بجهت [به جهت] عمیاتیکه [عملیاتی که] دارند [،] عمأقرب بانطرفها [به آن طرفها] خواهد آمد [،] در هر مورد کمال مواظبت را در حفظ و امنیت او و همراهانش باید بنمائید و نکذارید [نگذارید] هیچگونه [هیچگونه] آسیبی از اعراب بانها [به آنها] وارد آید و مخصوصاً از هر نوع اقدام و تعدیات نسبت بمسیو [به مسیو] دو مرکان و کسان او جلوگیری کرده و مراقبت نمائید [،] ^۱ (اتابک اعظم)

شماره سند: ۱۰۲

تاریخ: ۲۸ شهر رمضان ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۲۹ دسامبر ۱۹۰۲ م. / ۷ دی ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: اتابک اعظم

گیرنده: مظفرالملک

موضوع: دستور محافظت از «مرگان» در سرراه خود به منطقه عربستان

نمره: —

سواد تلگراف اتابک اعظم بمظفرالملک [به مظفرالملک] دام اقباله

۲۸ شهر رمضان ۱۳۲۰

امسال نیز مسیو دومرکان مامور علمی فرانسه علی‌الرسم سنوات سابقه بجهت [به‌جهت] عملیاتیکه [عملیاتی‌که] دارند [،] بانصفحات [به‌آن صفحات] خواهد آمد [،] بجهت [به‌جهت] امنیت و آسایش مومی‌الیه و همراهانش در محالیکه عبور و توقف خواهند نمود [،] سوار و مستحفظ بگذارید [بگذارید] و مخصوصاً مواظبت کنید که اهالی انجا [آنجا] صدمه نزده و اسباب زحمتی فراهم نیاورند.^۱ (اتابک اعظم)

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۳

تاریخ: ۲۸ شهر رمضان ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۲۹ دسامبر ۱۹۰۲ م. / ۷ دی ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: [حیدر میرزا]

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: ورود «مرگان» و همراهانش وی به شوش

نمره: —

روز پانزدهم شهر رمضان المبارک سه نفر مرد فرنگی [فرنگی] و چهار نفر زن که رئیس آنها مسیو دو مرغان [مرگان] است وارد شوش شده‌اند و مشغول کار کردن هستند [،] از قراریکه [قراری که] مسیو دو مرغان [دو مرگان] پیغام فرستاده بود و سفارش نامه خواسته بود [،] دو نفر از این سه نفر مرد باید بروند در پشتکوه و انجا [آنجا] مشغول کار باشند و همین دو سه روزه خواهند حرکت نمود [،] هفت نفر دیگر که یک نفر از آنها خلیفه است و خطوط را می‌خواند [می‌خواند] با یک دو نفر اهنگر [آهنگر] و سراج و نجار در شوش خواهند بود [،] زنهای فرنگی [فرنگی] هم نقشه کش هستند [،] یکصد [یکصد] و پنجاه قاطر در زیر بنه آنها بود [،] دوبار از این یکصد و پنجاه [یکصد و پنجاه] بار تفنگ [تفنگ] بوده است [،] مابقی مشروبات و بیل و کلنک [کلنگ] و دسته بیل بوده است [،] الان روزی ششصدالی هفتصد عمه دارند و مشغول کار هستند [،] محض استحضار خاکپای مبارک ارواحنا فداه معروض شد [،] امرامر مبارک ارواحنا فداه است [،].^۱

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۴

تاریخ: ۲۲ شوال ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۲۲ ژانویه ۱۹۰۳ م. / ۲ بهمن ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: [حیدر میرزا]

گیرنده: مشیرالدوله

موضوع: ارسال احوال ماموران فرانسوی که دور از شوش به اکتساف مشغول هستند و درخواست دقت در آن

نمره: -

جناب مستطاب اجل اکرم مشیرالدوله دام اقباله حالا که آخر وقت تحریریه خط دارالخلافه است و پاکتهای طهران [=تهران] را بسته بودم [،] پست عربستان وارد شد [،] نایب الحکومه دزفول در جزو مطالب خود شرحی دائر باحوال [به احوال] مامورین فرانسوی که دور از شهر شوش مشغول انکشاف آثار عتیقه هستند رسیده که عین انرا [آنرا] برای استحضار خاطر ان [آن] جناب فرستادم که اگر بتواند جالب نظر دقت شود [،] امعان نظر و تدقیقی در آن بنمایند [،] فی بیست دویم شوال ۱۳۲۰

(نوشته حاشیه)

این ملاحظات آموزنده هر چند محل نظر نباشد [،] لکن بالجمال [بالاتر] قابل دقت خواهد بود [،] نظیر این مسائل در روزنامهجات و دفاتر ضبط شود [،] سرچشمه شاید گرفتن [گرفتن] به بیل چوپر شد نشاید گرفتن به پیل خلاصه قلم سرّی کو [گو] والسلام^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۵

تاریخ: حدود شوال ۱۳۲۰ ه.ق. / ژانویه ۱۹۰۳ م. / بهمن ۱۲۸۱ ه.ش.

فرستنده: «دکتر حیدر» نماینده دولت ایران برای نظارت به عملیات اکتشافی هیئت «مرگان» در

شوش

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: تجاوز «مرگان» از حدود قرارداد

نمره: -

فدایت شوم در خصوص اعتراضات سفارت [،] آنچه بنظر [به نظر] اینجانب
میرسد [می‌رسد] معروض داشت [،] البتّه دقت و مطالعه فرموده تعدیلات لازمه را خواهند
فرمود [،] موقوف داشتن بنائی را هم انکار نمیتوان [نمی‌توان] نمود [،] مسیو دومرکان آنقدر از
حدود قرارنامه تجاوز نموده که همه قسم شبهه را محتمل بود [،] علی‌ای حال صلاح مملکت
خویش خسروان دانند [،] زیاده جسارت نماید [،].^۱ حیدر

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۶

تاریخ: احتمالاً شوال ۱۳۲۰ ه.ق.

فرستنده: حاکم دزفول

گیرنده: دو مرگان

موضوع: اعزام سرباز و سوار برای نامبرده

نمره: -

سواد رقعہ حاکم دزفول بمسیو دومرگان [به مسیو دومرگان]

فدایت شوم تعلیقہ محبت امیز جنابعالی زیارت شد [،] از سلامت جنابعالی [جناب عالی] کمال شکر را دارم [.] اولاً درباب سه نفر سرباز مرقوم شده بود [،] اینجانب بدون اذن رئیس [،] هیچوقت کاری نکرده‌ام [،] حالا هم بجهت اینجانب مشکل است [.] درباب سوار مرقوم شده بود [،] چند روز قبل عرض شد باینجانب [به اینجانب] حکم نشده است سوار بفرستم [،] کاریست [کاری است]، اتفاقی است [،] از من سؤال میکنند [می‌کنند] چه جواب بگویم [بگویم] از اینجانب ابداً دل خور [دلخور] نشوید [.]^۱

سر پاکت مهر محمد طاهر

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۷

تاریخ: احتمالاً شوال ۱۳۲۰ ه.ق.

فرستنده: «آقای رضاخان» رئیس طایفه سگوند

گیرنده: پادشاهان رئیس یکی از ایلات اطراف شوش

موضوع: کشته شدن ۴ نفر از افراد رضاخان و خونخواهی آنها

نمره: —

سواد رقعہ طایفه سگوند [سگوند] آقارضاخان

به پادشاهان

فدایت شوم انشاء... وجود شریف سرکار قرین صحت و استقامت است در ثانی معلوم است سرکار دوچشمی میان این جانبان میکند [می‌کند]، بنقل [به‌نقل] چهار نفر از دوستان اینجانبان مرده [،] سرکار قسمی بکنید که خون این چهار نفر زیر پا نرود [،] مرگ [مرگ] خودت [،] خودت بمیری یا اینکه قرار درستی بدهیم یا کاری میکنم [می‌کنم] فرنگی [فرنگی = مرگان] هیچ کار نکند [،] مختصر هرگاه [هرگاه] توقع از این جانبان دارید هم از باب آدم‌ها قرار بدهیم و هم دو دسته برای اینجانبان مزدور کار بکنند.^۱

مهر آقا رضا کاظم

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۰۸

تاریخ: ۱۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۰ [ه.ق. / ۱۵ فوریه ۱۹۰۳ م. / ۲۶ بهمن ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سالارالدوله

موضوع: مأموران فرانسه در شوش

نمره: ۲۴۷۶

سواد کاغذ وزارت خارجه بسالارالدوله [به سالارالدوله]

۱۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۰

دستخط مبارک را در خصوص مأمورین فرانسه که در شوش مشغول بعضی انکشافات هستند [،] زیارت کرده راپرتی را هم که در اینباب [اینباب] بحضور [به حضور] مبارک عرض کرده بودند [،] دیدم [،] ملاحظات دقیقه حضرت مستطاب اشرف اسعداعظم له روحی فداه هم صحیح و بموقع [به موقع] است و اقداماتی که در اینخصوص [این خصوص] لازم باشد به عمل خواهد آمد [،]. (نصرا... مشیرالدوله)

شماره سند: ۱۰۹

تاریخ: [ذیقعه ۱۳۲۰ ه.ق. / شوال ۱۹۰۳ م. / بهمن ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: حکومت

گیرنده: سردار اکرم

موضوع: دستور شاه مبنی ممانعت از بنایی «مرگان» در شوش و ابلاغ آن به هیئت فرانسوی

نمره: —

در خصوص موقوف داشتن بنایی شوش

از طرف حکومت این تلگراف رسید (حکم صریح بندکان [بندگان] اقدس همیونی [همایونی] ارواح العالمین فداه است که جناب مسیو دومرکان اجازه بنایی ندارد [،] از امروز باید صریحاً مطلق بنایی را ممانعت کرده حتی یکذرع [یک ذرع] بنا [.] سردار اکرم) و من همین قدر دانشمندان فرانسه را مسبوق کردم که بناء تازه نکذارند [نگذارند].^۱

جواب با اولیای دولت است.

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۰ ه.ق، صندوق ۲۱، پرونده ۳.

شماره سند: ۱۱۰

تاریخ: ۱۸ محرم ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۷ آوریل ۱۹۰۳ م. / ۲۷ فروردین ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: نصر... مشیرالدوله

گیرنده: معتمدالممالک حاکم بروجرد

موضوع: سرقت اموال «دو مرگان» و قتل قاطرچی وی در راه شوش و ناصریه

نمره: ۳۹

سواد تلگراف وزارت امور خارجه بمعتمدالممالک [به متعمدممالک] حاکم بروجرد

۱۸ شهر محرم الحرام ۱۳۲۱

از قراریکه [قراری که] سفارت فرانسه اظهار داشته است ما بین شوش و ناصریه^۱ [،] اعراب پانصد تومان نقد و ملبوس مسیو دومرگان مامور علمی فرانسه را بسرقت [به سرقت] برده و یکنفر [یک نفر] قاطرچی را مقتول ساخته اند [،] حسب الامر الاقدس الاعلی مقرر است که معجلاً سارقین مزبور را دستگیر [دستگیر] اموال مسروقه و دیه قاطرچی مقتول را اخذ و نتیجه را بزودی تلگراف [تلگراف] نمائید تا بعرض [به عرض] برساند [،] نصر... مشیرالدوله

۱. ناصری = اهواز

۲. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۱

تاریخ: ۱۳ صفر ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۱ مه ۱۹۰۳ م. / ۲۱ اردیبهشت ۱۲۸۱ ه.ش.]

فرستنده: [حاکم کرمانشاهان]

گیرنده: -

موضوع: ورود «مرگان» و هیئت نامبرده به کرمانشاهان

نمره: -

۱۳ صفر ۱۳۲۱

فدایت شوم موسیو (دمرقان) [دومرگان] با چهار نفر دیگر موسیو که کلیته [کلیتاً] پنج نفر مرد و چهار نفر زن می‌باشند [می‌باشند] مامور حفر آنها در شوش هستند [،] چون سابقه آشنایی تبریز و غیره با او داشتیم [،] از اول خاک کرمانشاهان همه جا آدم ما همراه آنها بوده [،] و رعایت توقیر و احترامات و پذیرائی آنها را منظور داشته امروز هم که وارد کرمانشاهان شدند [،] کالسکه و جمعیت استقبالی بجلو [به‌جلو] آنها فرستادم [،] با کمال احترام وارد شده آنها را در باغ ظهیر الملک که جای بسیار خوب و خارج از شهر است منزل دادم [،] فعلاً هم بدیدن ما آمده بودند [،] بعد هم بقزوین [به‌قزوین] و غیره می‌روند [می‌روند]، فقط محض اطلاع شما نوشتیم که بوزارت [به‌وزارت] جلیله خارجه هم اظهار نمائید [،].^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۲

تاریخ: ۲۶ ربیع الاول ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۲۳ ژوئن ۱۹۰۳ م. / ۱ خرداد ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده یادداشت: سفارت فرانسه در تهران

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: سفر «مرگان» به مازندران و درخواست مساعدت به نامبرده در این سفر

نمره: -

مشهود حضور مهر ظهور حضرت مستطاب اجل اشرف ارفع عالیقدر
 [عالی‌مقدار] در ضمن تقدیم تشکر است لازمه از توجهات جناب مستطاب اشرف عالی راجع
 بمرحمتی [به‌مرحمتی] که مبذول داشته تلگرافاً از مسیو دومرگان بحکومت [به‌حکومت] قزوین
 توصیه فرمودند [،] اینک با کمال ادب و احترام تمنا میشود [می‌شود] که چون مسیو دومرگان
 بعد از گردش [گردش] درالموت و صفحات قزوین [،] عازم است که در بعضی نقاط مازندران
 مسافرت نمایند و از قراریکه [قراری‌که] مشارالیه نوشته بود [،] در اواخر جمادی‌الثانیه آینده به
 آمل خواهد رسید [،] در اینصورت [این‌صورت] رجاء میشود [می‌شود] امر و مقرر توصیه
 مرحمت آمیزی از مشارالیه بحکومت [به‌حکومت] مازندران مرحمت شود که در هنگام
 مسافرت جناب مسیو دومرگان از ان [آن] صفحات [،] از لوازم همراهی مضایقه نمایند و در
 اظهارات حقه و حوائج شخصی ایشان مساعدت فرمایند که از توجه و مرحمت کارگزاران
 [کارگزاران] جناب مستطاب اشرف ارفع عالی [،] باسایش [به‌آسایش] و راحتی این سفر خود را
 باخر [به آخر] رساند [.] ایام شرکت و اقبال بکام و مستدام باد.^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۳

تاریخ: ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۱ ژوئیه ۱۹۰۳ م. / ۱۹ تیر ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: اتابک اعظم

گیرنده: مباشرین و کارگزاران امور دیوانی بلاد مازندران

موضوع: سفر «مرگان» به مازندران و سفارش حفظ امنیت و آسایش نامبرده

نمره: ۲۹

سواد حکم اتابک اعظم بمباشرین [به مباشرین] و کارگزاران [کارگزاران] بلاد مازندران

مجدت و نجات همراه مسیو دومرکان [مرگان] مامور علمی فرانسه برای گردش [گردش] عازم صفحات مازندران بوده و در اواخر شهر جمادی الاخری ۱۳۲۱ به آمل خواهد رسید لذا اکیداً مینویسد [می نویسد] که رعایت حفظ آسایش مشارالیه را در همه جا کاملاً منظور داشته اگر مطلبی داشته باشد و اظهار نماید [،] لازمه همراهی را در انجام اظهارات حقه و حوائج شخصی او بعمل بیاورند که با نهایت اسودگی [آسودگی] گردش و سیاحت کرده [،] مراجعت نماید.^۱

اتابک اعظم

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۴

تاریخ: ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۱ ژوئیه ۱۹۰۳ م. / ۱۹ تیر ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: اتابک اعظم

گیرنده: حکمران مازندران

موضوع: ایجاد تسهیلات به «مرگان» در سفر نامبرده مازندران

نمره: —

سواد کاغذ اتابک اعظم بموئالدوله [به مویدالدوله] حکمران مازندران

چون مجدت و نجدت همراه مسیو دومرگان [مرگان] مأمور علمی فرانسه خیال مسافرت به بعضی نقاط مازندرانرا [مازندران را] داشته و در اواخر شهر جمادی الاخره امل [آمل] خواهد رسید [،] قدغن نمائید کارکزاران [کارگزاران] امور دیوانی انصفحات [آن صفحات] لازمه همراهی و مهربانی را درباره مومی الیه مبذول داشته [،] اظهارات حقه و حوائج شخصی ایشان کمال مساعدت را بنمائید تا باسایش [به آسایش] و راحت سفر خود را باخر [به آخر] رساند [.]^۱

اتابک اعظم

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۵

تاریخ: ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۱ ژوئیه ۱۹۰۳ م. / ۱۹ تیر ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: اطلاع به سفارت فرانسه در مورد صدور احکام مربوط به سفر «مرگان» به مازندران

نمره: ۲۷۲/۳

سواد مراسله وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۱۵ شهر ربیع الثانی ۱۳۲۱

احکامی را [احکامی را] که از انسفارت [آن سفارت] محترمه ضمن مراسله ۲۶ شهر ربیع الاول برای مسافرت مجدد همراه مسیو دومرگان [مرگان] بصفحات [به صفحات] مازندران خواهش شده بود [ه]، لغاً ارسال داشته و ضمناً خاطر نشان انجناب [آن جناب] جلالتماب میدارد [می دارد] که چون رعایای بلاد مازندران ارتباط تامی با اهالی خارجه تاکنون بهمرسانیده اند [بهم نرسانیده اند]، بمسیو دومرگان [به مسیو دومرگان] مخصوصاً سفارش شود که در این ایام مسافرت خود [ه] با مردم انسامان [آن سامان] بطور ملایمت و مهربانی رفتار نماید [ه]. در اینموقع [این موقع] احترامات فایقه را تجدید می نماید [می نماید].^۱

نصراً... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۶

تاریخ: ۲ ذیقعدہ ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۲۰ ژانویه ۱۹۰۳ م. / ۲۹ دی ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: «حسین» کارگزاری اول ایران در عربستان و مضافات - اداره مهام کارگزاری

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: گزارش کارگزار دولت ایران در مورد کشف ارک سلطنتی، طلا و جواهر و انگشتر در

حفريات شوش

نمره عمومی: ۱۲۲۹ نمره خصوص ۳۹۱

از قرار اخباریکه [اخباری که] رسیده است [،] این اوقات در حفريات شوش [،] ارک سلطنتی و بعضی اشیاء ذی قیمت از قبیل طلا و جواهر و انگشتری [انگشتری] کران [گران] بها و غیره انکشاف شده است [.]

و نیز از قرار مسموع خاک حفريات را که به اطراف میریزند [می‌ریزند]، بعضی تلال و تپه‌ها هم که در آن حوالی است و احتمال آثار و اشیاء قدیم در آنها هست و جزو اصل شوش محسوب نیست و از امتیاز خارج است به آن محوطه یعنی بوسیله خاک ریز مزبور به حوزه امتیاز داخل می‌کنند [.]

پسر مسیو کتابچی خان که سابقاً مقرر فرموده بودند از طرف باشرف دولت ابد مدّت علیّه [،] مامور بمراقبت [به مراقبت] امر این حفريات است [،] بموجب [به موجب] اطلاعات واصله در سنه ماضیه و هذاه السنّه [،] هیچیک انجا [آنجا] نبوده است [.]^۱

الامر الاشرف مطاع فدوی حسین

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۷

تاریخ: ۱۶ ذی‌قعدة ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۳ فوریه ۱۹۰۴ م. / ۱۳ بهمن ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: «حسین» کارگزار اول دولت ایران در ایالت عربستان و مضافات

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: دور کردن ایرانیان هنگام کشف آثار قیمتی

نمره عمومی: ۱۲۷۲ نمره خصوص ۴۰۹

در خصوص حفریات شوش [۴] از قرار اطلاعاتیکه [اطلاعاتی که] رسیده است [۴] هر وقت آثار اشیاء قیمتی پیدا میشود [می‌شود] همه عملجات ایرانی را که در آنجا کار میکنند [می‌کنند] دور می‌سازند [می‌سازند] و چند نفر فرانسه‌ها [فرانسویها] خودشان به تنهایی کشف و اخراج مینمایند [می‌نمایند] و حتی اتفاقاً اگر شخصی خارجی هم خواه داخله یا خارجه برای سیاحت در آنجا [آنجا] باشد [۴] خوش ندارند که اینطور کشفیات را مشاهده نمایند و از کم و کیف آن خبردار باشند و خیلی مراقب و ساعی هستند که مکتوم بدارند [۴].

ولی شک نیست مقصود بالاصاله فرانسه‌ها [فرانسویها] در اینعمل [این عمل]، انکشافات علمی است و مساعدتی که در این کار به آنها بذل گردیده [گردیده] است [۴] در حقیقت بتاریخ [به تاریخ] و تمدن شده است [۴] لیکن معهداً [معهداً] با حضور مأموری از طرف باشرف این دولتعلیه [دولت علیه] یا لامحاله دادن ایضاحات کافیه و راپورت‌های صحیحه منافی نیست که از این کشفیات علمی و تاریخی وطن دو برابر و بلکه بالاتر از هر زر و کوهری [کوهری] است از انهم [آن هم] داخله بی‌بهره نمانده باشد [۴].^۱

الامر الاشرف مطاع فدوی حسین

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۸

تاریخ: ۸ ذیحجه ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۲۵ فوریه ۱۹۰۴ م. / ۶ اسفند ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: «مظفرالدین» شاه و دستخط وی به وزیر اعظم

موضوع: دستخط «مظفرالدین» شاه مبنی بر ارسال کتابچه صورتحساب کشفیات شوش به وی

پس از ملاحظه گزارش کارگزار ایران در محمره

نمره: ۱۰۲۷

۱۳۲۱ مورخه ۸ شهری ذی حجه الحرام

یکفقره [یک فقره] را پورت کارگذار [کارگزار] محمره از شرفعرض خاکپای فلک فرسای

اقدس همایونی ارواحنافداه میگذرد [میگذرد].

وزیر اعظم بوزیر [به وزیر] خارجه قدغن نمائید آنچه که از طرف دولت ایران برای این

مسائل داده میشود کتابچه نوشته [،] بفرستند حضور ملاحظه شود.^۱

شهر ذی حجه ۱۳۲۱

محل امضاء مظفرالدین شاه

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۱۹

تاریخ: ۲۱ ذیحجه ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۹ مارس ۱۹۰۴ م. / ۱۹ اسفند ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: «حسین» کارگزار اول دولت ایران در ایالت عربستان و مضافات

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: خروج چندین صندوق اشیا عتیقه و یک مجسمه برنزی ذیقیمت توسط فرانسویها از

محمّره

نمره عمومی: ۱۳۵۵

نمره خصوصی: ۴۴۷

مورّخه ۲۱ شهر ذی حجه توشقان نیل^۱ سنه ۱۳۲۱

نمره عمومی ۱۳۵۵ نمره خصوصی ۴۴۷

صندوق زیادی از آثار عتیقه که فرانسه‌ها [فرانسویها] از شوش استخراج کرده‌اند [۱] در این اوقات با یک مجسمه ملکه سلاطین آنجا که از (بورونز) و از صنایع نفیسه قدیمی و خیلی با قدر و قیمت است به محمّره آورده و در کار حمل بخارجه‌اند [به خارجه هستند] در ثانی هر اطلاعی که در آن خصوصات تحصیل شود [۲] معروض خواهد داشت [۳].

الامر الاشرف مطاع فدوی حسین

۱. توشقان نیل = سال خرگوش و چهارمین سال از دوره دوازده ساله ترکان.
۲. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۲۰

تاریخ: ۲۷ ذیحجه ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۱۵ مارس ۱۹۰۴ م. / ۲۵ اسفند ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: «مظفرالدین» شاه

موضوع: فرمان «مظفرالدین» شاه مبنی مامور کردن شخصی برای نظارت در کار فرانسویها با

دستخط وی

نمره: ۱۱۲۰

۱۶ شهر محرم از حضور برگشت

۱۳۲۱ مورخه ۲۷ شهر ذی حجه

فهرست عرض وزارت امور خارجه که از شرف عرض لحاظ مبارک اعلیحضرت

اقدس شهریاری ارواحنا فدا خواهد گذشت [.]

وزیر اعظم به وزیر خارجه قدغن نمایند یک نفر آدم از همان مستخدمین دولت بگذارید

که بفهمد و بداند آنها چه میکنند [.]^۱

۱۳۲۲ ۱۰ شهر محرم الحرام

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۲۱

تاریخ: ۱۶ محرم ۱۳۲۱ [ه.ق. / ۳ آوریل ۱۹۰۴ م. / ۱۴ فرودین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه اداره فرانسه

گیرنده: وزیر اعظم

موضوع: منظور نشدن مخارجی از سوی دولت ایران برای شوش

نمره: -

فهرست عرض وزارت امور خارجه

در جواب راپرت کارگذار [کارگزار] محمره [= خر مشهر] دستخط شده بود که آنچه از طرف دولت برای این مسائل داده میشود [می شود] بعرض [به عرض] برساند [،] چون بموجب [به موجب] فرمان جهان مطاع مبارک حفریات شوش و حوالی آن تماماً بدولت فرانسه وگذار [واگذار] شده است باینجهت [به این جهت] ماموری از طرف دولتعلیه [دولت علیه] در آنجا نبوده و مخارجی برای اینکار منظور و مقرر نیست [۱].^۱

الامر الاقدس الاعلی مطاع مطاع مطاع

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۱ ه.ق، صندوق ۲۳، پرونده ۱۲.

شماره سند: ۱۲۲

تاریخ: ۵ محرم الحرام ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۳ مارس ۱۹۰۴ م. / ۳ فروردین ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: «حسین» کارگزاری اول ایران در ایالت عربستان

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: خروج هفتاد و پنج صندوق آثار عتیقه شوش و یک مجسمه برنزی چهارهزار ساله به

وزن ده خرداد

نمره عمومی: ۱۳۹۷

نمره خصوصی: ۴۶۴

اشیاء عتیقه که در چند هفته قبل موافق معمول سنوآ [سنوات] سابق از شوش به اینجا حمل و به فرانسه نقل کرده‌اند هفتاد و پنج صندوق بوده غیر آن یک مجسمه ایست [مجسمه‌ای است] که عرض نموده [۱] روکش مجسمه از برونز خیلی ممتاز و وزن آن قریب ده خروار^۱ است و مجسمه ملکه ایست [ملکه‌ای است] که اسم خود او (نایپراسو) و اسم شوهرش که پادشاه بوده (اون تاس کال) است و در چهار هزار سال قبل [۲] زمان سلطنت اوریخته شده است و هم از نفایس صنایع قدیم و هم فی الواقع تاریخ مجسمی است [۳] لباس مشارالیه نیز موافق مودهای [مدهای] جدید اروپا [اروپا] است [۴].

چون از این اشیائیکه [اشیایی که] در شوش استخراج میکنند [می‌کنند] بهره و قسمتی به این دولت قویشرکت [قوی شرکت] نمیرسد [نمی‌رسد] و این اواخر کویا [گویا] امر و مقرر گردیده [گردیده] که هیچ چیز و هیچکس از ادای کمرک [گمرک] معاف و مستثنی نباشد [۵] در اینصورت [اینصورت] لااقل آلتیکه [آلتی که] اینها برای کار به شوش می‌آورند [می‌آورند] یا اینگونه [اینگونه] اشیاء عتیقه که بخارج میبرند [می‌برند] اگر [اگر] در تحت همان حکم عمومی بوده [۶] بدون کمرک [گمرک] و خلاف این قانون نباشد [۷] یکی از این دو شق خواهد بود [۸].

۱. خروار = ۱۰۰ من تبریز = ۲۹۷/۰۰ کیلوگرم - یک خروار ۳۰۰ کیلوگرم نیز حساب می‌شود.

اگر [اگر] کماکان اقدام نمایند [،] گمرک [گمرک] دولت عوایدی و باز مملکت به این شکل یک فوایدی برده است [،] و هرگاه [هرگاه] متروک و موقوف کرده بهمان‌هائیکه [به همان‌هایی که] تاکنون وارد و خارج نموده‌اند [،] کفایت و قناعت کنند [،] این آثارهای عتیق قیمتی از داخله بیرون نرفته و در مملکت مانده و در هر حالت استفاده شده است [،] تارأی دقایق شناس دوربین اولیای دولتیّه [دولت علیّه] چه اقتضا فرمایند [.]

الامر الاشرف مطاع فدوی حسین

(نوشته‌های حاشیه)

بعد از پاراگراف اول این عبارت است
 این مطلب را خلاصه نموده بعرض رسد
 بعد از پاراگراف دوم این عبارت است
 خلاف قرارنامه و امتیازنامه نمی‌توان
 اقدامی در ناحیه گمرک از آن اشیاء نمود.^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کاترن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۲۳

تاریخ: [محرّم ۱۳۲۲ ه.ق. / ۱۹۰۴ م. / ۱۲۸۲ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: «حسین» کارگزار اول دولت ایران در ایالت عربستان (خرّمشهر)

موضوع: فصل دوم امتیاز ۱۳۱۵ به فرانسه

نمره: -

صورت فصل دوم فرمان جهانمطاع [جهام مطاع] مبارک که در ماه جمادی الاول ۱۳۱۵

بدولت [به دولت] فرانسه مرحمت شده است [.]

فصل دوم دولت فرانسه متعهد است که هرگاه [هرگاه] اسباب طلا و نقره کشف شود

به وزن آن باید پول طلا و نقره تحویل خزانه دولت ایران نمایند و تمام باقی اشیاء به تساوی و

دو قسمت مابین این دو مملکت تقسیم شود [،] مگر [مگر] آنهاییکه [آنهایی که] در حوالی سوس

[شوش] پیدا شده است [،] بدون خسارت تعلق بدولت [به دولت] فرانسه دارد [.]^۱

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، صندوق ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۲۴

تاریخ: ۵ محرم ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۳ مارس ۱۹۰۴ م. / ۳ فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: کشف ۲۴ مثقال طلا و پرداخت هشتاد و پنج تومان قیمت آن به خزانه دولت

نمره: -

جناب مستطاب اجل امجد ارفع افخم دوستان استظهار مشفق معظم مهربانا

با کمال افتخار در لف این وسیله تصدیق بندکان [بندگان] حضرت مستطاب اشرف والا [،] سالارالدوله حکمران عربستان دام اقباله را خدمت جنابعالی ارسال میدارم [می دارم] که در تاریخ ۱۵ شهر ذیقعد مطابق ۲۴ ماه فوریه ۱۹۰۳ با حضور مسیو واتلن^۱ و مسیوژوکه^۲ که اعضای مامورین علمی فرانسه [،] امضاء مرقع شده است [،] موافق فصول امتیازنامه دولتی معهود و مقرر است [،] اشیاء نفیسه از طلا یا نقره که از جزو انکشافات پدید آید [،] قیمت آن بطور عادلانه و معمول باید بخزانه [به خزانه] دولت علیه عاید گردد [گردد]، در جزو انکشافات ان [آن] سال مقدار طلا بوزن [به وزن] بیست و چهار مثقال یافت شده است و موافق تقویمی که در ان [آن] سال یعنی در ۱۳ رجب ۱۳۲۱ در طهران از جناب صنیع الممالک جواهری و زرگر باشی همایونی شده است [،] قیمت طلای خالص را سه تومان و پنج هزار دینار معین داشته و از اینقرار [این قرار] مبلغ هشتاد و پنج تومان و هفت هزار و هشتصد و پنجاه دینار طلب خزانه دولت از هیئت مامورین علمی فرانسه میشود [می شود] که اینک با کمال احترام در لف این وسیله [،] نزد انجناب [آنجناب] مستطاب اجل امجد عالی [ارسال] داشته و خواهشمند میشود

۱. Charles Watelin - لویی شارل واتلن، مهندس کشاورزی که از اول سال ۱۹۰۰ با هیئت «دومرگان» شروع به همکاری کرد.

۲. Gustave Jequier - گوستا و ژوکیه، باستان شناس و مصر شناس سوسی که از سال ۱۸۹۷ با هیئت «دومرگان» همکاری نمود.

[می شود] مقرر فرمایند بمحل [به محل] خود برسانند و قبض وزارت خارجه را برای اینجانب التفات فرمایند که در عوض بتواند برای جناب مسیو دومرگان رئیس هیئت مزبوره بفرستد و اینموقعا [این موقع را] غنیمت شمرده مراتب احترامات لائقه را نسبت بجناب [به جناب] مستطابعالی [مستطاب عالی] تجدید مینماید [می نماید].^۱

شماره سند: ۱۲۵

تاریخ: [محرّم ۱۳۲۲ ه.ق. / مارس ۱۹۰۴ م. / فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: اتابک اعظم

موضوع: واگذار شدن کلیه حقوق به فرانسه به موجب فرمان شاه در سفر به پاریس

نمره: -

فهرست عرض وزارت امور خارجه

اینکه دستخط جهانمطاع [جهان مطاع] مبارک شرفصدور [شرف صدور] یافته بود که از مامورین علمی فرانسه عین سکه‌های کشف شده را مطالبه نماید [،] در امتیازیکه [امتیازی که] بانها [به آنها] داده شده بود [،] تمام این شرایط قید گردید. اما در سفر فرنگستان کلیه حقوق سابقه [،] بموجب [به موجب] فرمان مبارک بدولت [به دولت] فرانسه واگذار شده و دیگر هیچ حقی خاصه در حفریات شوش برای دولتعلیه [دولت علیه] باقی نیست [.]^۱

الامر الاقدس الاعلی مطاع مطاع مطاع

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، صندوق ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۲۶

تاریخ: [محرم ۱۳۲۲ هجری قمری]

فرستنده: مظفرالدین شاه

گیرنده: اتابک اعظم

موضوع: در خواست یک عدد سکه بدست آمده از شوش و ارسال قیمت اجناس شوش و آستارا

نمره: —

کاغذ سفارت فرانسه در باب اشیاء عتیقه و قبض سیصد و پنجاه تومان قیمت اشیاء سهم

دولت علیه [.]

(نوشته حاشیه بخط مظفرالدین شاه)

هو

جناب اشرف اتابک اعظم قدغن نمائید یکعدد [یک عدد] از این سکه‌ها بحضور

[به حضور] بفرستند ششصد و پنجاه تومان هم تقدیم شد که بابت قیمت اجناس عتیقه شوش و

آستارا [.]^۱

محل امضای مظفرالدین شاه

شماره سند: ۱۲۷

تاریخ: ۶ محرم ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۴ مارس ۱۹۰۴ م. / ۴ فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: مظفرالدین شاه

گیرنده: وزیر اعظم

موضوع: دستخط مظفرالدین شاه مبنی بر اعلام وصول چک بانک به مبلغ هشتاد و پنج تومان و درخواست یک سکه کشف شده

نمره: ۳۷

۱۳۲۲ مورّخه ۶ شهر محرم الحرام

۲۰ شهر محرم از حضور برگشت

دو فقره مراسله سفارت فرانسه بانضمام چک بانک از شرفعرض [شرف

عرض] خاکپای مرحمت اقتضای اقدس همایونی ارواحنافدا میگذرد [میگذرد].

یاهو

وزیر اعظم قرار است هر وقت سکه پیدا شد برای ما هم عین سکه را بفرستند [،] چرا اشرفی را نفرستاده‌اند البته بعد از این هر وقت سکه پیدا شده عین آن را باید بفرستند [،] چک بانک را هم که هشتاد و پنج تومان کرمی است ضبط فرمودیم [،] در خصوص سواد عهدنامه هم در صورتیکه [صورتی که] شما و وزیر امور خارجه صلاح بدانید [،] ضرری ندارد [،] بدهید [،].

شهر محرم ۱۳۲۲

محل امضای مظفرالدین شاه

شماره سند: ۱۲۸

تاریخ: ۱۲ محرم ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۰ مارس ۱۹۰۳ م. / ۱۰ فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: «حسین» کارگزار اول دولت ایران در ایالت عربستان و مضافات

گیرنده: وزارت امور خارجه و «مظفرالدین» شاه

موضوع: سرقت اموال «لامیر»

نمره عمومی: ۱۴۲۴

نمره خصوصی: ۴۷۳

(حاشیه نامه با دستخط مظفرالدین شاه)

وزیر اعظم حتماً این‌ها را باید بگیرند

شهر صفر ۱۳۲۲

محل امضاء

مورخه ۱۲ شهر محرم الحرام لوی ئیل ۱۳۲۲

نمره عمومی ۱۴۲۴ نمره خصوصی ۴۷۳

بموجب [به موجب] اطلاعاتیکه [اطلاعاتی که] رسیده است [،] مسیو لامپر که از
همراهان مسیو دومرگان است و از شوش به محمره می‌آمده است [،] بین راه سارقین اعراب بر
سر او ریخته با تفنگ [تفنگ] و اسلحه تهدید و مبلغی اموال او را غارت کرده‌اند [،] در ثانی هر
خبری برسد معروض خواهد داشت [.]^۱

الامر الاشرف مطاع فدوی حسین

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۲۹

تاریخ: ۱۸ محرم ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۵ آوریل ۱۹۰۴ م. / ۱۶ فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصر... مشیرالدوله

گیرنده: کارگزار محمّره (= خرمشهر)

موضوع: متعلق بودن کشفیات شوش به «مرگان» و لازم نبودن رفتن مامور به آنجا

نمره: ۳۶

سواد کاغذ وزارت خارجه بکارگذار محمّره [کارگزار محمّره]

۱۸ محرم ۱۳۲۲

شرحی را که در باب حفریات شوش نوشته بودند [،] بعرض [به عرض] خاکپای مبارک
همایونی ارواحناده رسانیدم [،] چون بموجب [به موجب] فرمان جهانمطاع [جهان مطاع]
مبارک [،] کشفیات شوش تماماً به مامورین علمی فرانسه مرحمت شده [،] لهذا دستخط
فرمودند که رفتن ماموری بانجا [به آنجا] لزومی نخواهد داشت [،] ^۱

(نصر... مشیرالدوله)

شماره سند: ۱۳۰

تاریخ: ۲۰ محرم ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۷ آوریل ۱۹۰۴ م. / ۱۸ فروردین ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: مؤتمن الممالک از بروجرد

گیرنده: مشیرالدوله وزیر خارجه

موضوع: مطلع ساختن وزیر اعظم از تفصیل «مرگان» و مخایره نتیجه به ناصری از سوی دارالخلافه

نمره: —

حضور حضرت مستطاب اجل اکرم آقای مشیرالدوله وزیر امور خارجه دامت شوکتہ [،]
تفصیل مسیو دومرکانرا [دو مرگان را] حضور مبارک بندکان [بندگان] حضرت مستطاب
اسعداقدس والاروحی فداه اطلاع بدهید از دارالخلافه بناصری [به ناصری = اهواز] زودتر
مخایره‌ای شود [،] این بنده هم اقدامات خواهم نمود [.]^۱

مؤتمن الممالک

محل مهر تلگرافخانه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارت ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۱

تاریخ: ۲۵ صفر ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۲ مه ۱۹۰۴ م. / ۲۲ اردیبهشت ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصرا... مشیرالدوله

گیرنده: کارگزار عربستان

موضوع: ابلاغ فرمان شاه در مورد دستگیری سارقان اموال «لامپر»

نمره: ۱۶۷

۱۳۰ گ

سواد کاغذ وزارت خارجه بکارگزار [به کارگزار] عربستان

۲۵ شهر صفر ۱۳۲۲

راپرت آنجناب [آن جناب] نمره ۴۷۳ درباب غارت کردن اعراب اموال مسیو لامپر را در بین شوش و محمره ملاحظه شد و بعرض [به عرض] رسید [ه] بصدور [به صدور] دستخط مبارک امر و مقرر شده است که حتماً سارقین را دستگیر نمایند [ه] حالا اگر [اگر] چنانچه محل این سرقت در خاک حکومت جناب سردار ارفع است [ه] مدلول امر ملوکانه ارواحنا فداه را بایشان [به ایشان] ابلاغ کرده و مراقبت نمائید که سارقین را گرفته [گرفته] اموال مسروقه را مسترد دارند و اگر [اگر] چنانچه در خاک حکومت ایشان نیست [ه] بحاکم [به حاکم] همان محل اطلاع بدهید که اقدامات لازمه را بعمل [به عمل] آورند [ه] بجناب [به جناب] جلالتماب اجل آقای اعظم السطنه حکمران عربستان [ه] دام اقباله و جناب سردار ارفع در اینخصوص [این خصوص] نوشته شد [ه] البته آنجناب [آن جناب] هم اهتمام نموده انجام امر را راپرت بدهید [ه].^۱

(نصرا... مشیرالدوله)

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۲

تاریخ: ۵ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۹ ژوئن ۱۹۰۴ م. / ۲۹ خرداد ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصرا... مشیرالدوله

گیرنده: اعظم‌السلطنه حکمران عربستان

موضوع: شکایت «مرگان» از اغتشاش در لرستان و ناامنی راهها و فرمان شاه مبنی بر ایجاد امنیت در آن منطقه

نمره: ۱۶۳

۳۴

وارده این کاغذ در راپورت ملاقات لایحه فرانسه است

سواد کاغذ وزارت خارجه باعظم‌السلطنه [به اعظم‌السلطنه] حکمران عربستان

۵ شهر ربیع‌الاول ۱۳۲۲

از مسیو دومرگان [مرگان] مامور علمی فرانسه که تازکی [تازگی] وارد دارالخلافه شده است [،] شکایت زیادی از اغتشاش صفحات لرستان و شرارت دیرکوند و پیرالوند نموده و اظهار میدارد [می‌دارد] بدرجه [به درجه‌ای] وضع انجا [آنجا] مغشوش است که بجهت [به جهت] آمدن بطهران [به تهران] مجبور شده بود به بغداد رفته و از انجا [آنجا] بیاید [،] لهذا حسب الامر قدر قدر ملوکانه ارواحن‌افده مقرر است که هر چه زودتر اسباب امنیت عابرین و رفع اغتشاش و سد شرارت اشرار را فراهم آورده [،] نتیجه را اطلاع دهید که بعرض [به عرض] برسد [.]^۱

نصرا... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۳

تاریخ: ۵ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۹ ژوئن ۱۹۰۴ م. / ۳۱ خرداد ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصرا... مشیرالدوله

گیرنده: اعظم‌السلطنه حکمران عربستان

موضوع: تاکید بر حفظ و حراست و تأمین آسایش «مرگان»

نمره: ۱۶۴

۳۴

وارده این کاغذ در راپورت ملاقات لایحه فرانسه

سواد کاغذ وزارت خارجه باعظم‌السلطنه [به اعظم‌السلطنه] حکمران عربستان

۵ شهر ربیع‌الاول ۱۳۲۲

چون مسیو دومرگان [مرگان] مأمور علمی فرانسه غالباً در شوش بر حسب اجازه ملوکانه مشغول حفريات بوده و حفظ و حراست مشارالیه و اجرائیکه [اجزایی که] دارد بر عهده اولیاه دولت علیه وارد است [،] لهذا مخصوصاً بجنابعالی [جناب‌عالی] مینویسد [می‌نویسد] که قدغن نمائید [،] همیشه در آسایش آنها مراقبت تامّه نموده و در اظهارات حقه که دارند [،] کمال مساعدت و همراهی را نمائید [.]^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۴

تاریخ: ۲۶ ربیع‌الاول ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۱ ژوئن ۱۹۰۴ م. / ۲۱ خرداد ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصرا... مشیرالدوله

گیرنده: کارگزار عربستان

موضوع: مغایر بودن بررسی آثار شوش در گمرک با امتیاز نامه اعطایی به فرانسه

نمره: ۲۶۶

۸۹گ

سواد کاغذ وزارت خارجه بکارگزاری [به کارگزاری] عربستان

۲۶ شهر ربیع‌الاول ۱۳۲۲

از مندرجات راپرت آنجناب [آن جناب] نمره ۴۶۴ مورخه پنجم شهر محرم ۱۳۲۲ در فقره حمل و نقل اشیاء عتیقه از شوش بفرانسه [به فرانسه] و مجسمه ملکه (ناپیراسو) نام استحضار حاصل کردید [گردید]، در مسئله کمرک [گمرک] اشیاء مزبوره که در طی آن راپرت اشعاری کرده بودید [،] مخالف امتیاز نامه است که در دست دارند [.] بر خلاف قرارنامه نمیتوان [نمی توان] اقدامی در اخذ کمرک [گمرک] این اشیاء نمود [.]^۱

نصرا... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۵

تاریخ: ۱۳۲۲ [ه.ق. جمادی الثانی / اوت ۱۹۰۴ م. / شهریور ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: حاکم شوستر

گیرنده: وزیر اعظم

موضوع: تحقیقات در مورد سرقت اموال «لامیر»

نمره: -

آستان مبارک بندکان [بندگان] حضرت مستطاب اشرف ارفع اقدس اسعدوالاشاهزاده وزیر اعظم روحی فده [ه] دستخط مبارک درباب اموال مسروقه مسیو دومرغان [دومرغان] زیارت شد [ب] حسب الامر مبارک [ه] بدو ورود [ه] از دور و نزدیک تحقیق لازمه نمود [ه] بطوریکه [به طوری که] مسیو لامیر و همراهان تحقیقات لازمه کرده‌اند [ه] حتی صورت اسامی سارقین را فردافرد [فردافرد] تحصیل نموده [اند]. سارقین از طایفه خترجی هستند و این شرارت جهاز و غیر آنچه نسبت به تبعه خارجه می‌شود راجع بانها [به آنها] است [ب]. اعراب داخله جسارت اینگونه [اینگونه] کارها را ندارند [ه] اگر [اگر] دزدی بکنند جزئی است و از داخله مزاحم خارجه نمی‌شوند [ه] خرج رعیت عثمانی است [ه] بعد از صدمه جهاز هم بکلی [به کلی] رفته‌اند در خاک عثمانی [ب]. امر مبارک شرفصدور یابد از خودشان تحقیق نمایند اگر [اگر] سارقین رعیت داخله را میدانند [می‌دانند] تحقیقات خودشان را بگویند [به گویند] تا چاکر اقدام کند [ه] در صورتی که خودشان تحقیقات کامله کرده‌اند که دزد رعیت عثمانی و خارج از خاک ایران است [ه] چاکر شخصاً اقدامی نمیتواند [نمی‌تواند] نماید [ب].^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۶

تاریخ: ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۰ سپتامبر ۱۹۰۴ م. / ۱۸ شهریور ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: عثمانی بودن سارقان اموال «لامیر»

نمره: ۲۹۲/۲۴

سواد مراسله وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۲۹ شهر جمادی الثانی ۱۳۲۲

مراسله محترمه انجناب [آن جناب] جلالتماب مورخه ۱۹ شهر حال راجع بمحله [به حمله] و سرقت کاروان اشیاء عتیقه که بتوسط [به توسط] مسیو لامیر از شوش بمحمره [به محمره] حمل میشد [می شد] واصل دست انامل توقیر و احترام کردید [گردید]. اینک جواباً زحمت افزامیشود [می شود] چنانچه در مراسله جوابیه سابقاً اظهار داشته و خاطر محترم انجناب [آن جناب] جلالتماب را مستحضر ساخته که سارقین و متجاسرین از رعایای دولتعلیه [دولت علیه] نه بوده اند [نبوده اند] و باید اخذ واسترداد اموال منهویه از کارگذاران [کارگزاران] دولت علیه عثمانی مطالبه نمایند [،] و اینکه در خصوص عدم همراهی سربازاینکه [سربازانی] که [برای مشایعت و حفظ کاروان مامور شده بودند] [،] یقین است آنچه [آنچه] لازمه سعی و اهتمام است [،] در تحقیق اینکار بعمل [به عمل] آورده در صورتیکه [در صورتی که] درباب حفظ و حمایت کاروان حامل اشیاء عتیقه [،] کوشش و اقدامات مکفیه را دریغ کرده باشند [،] البته آنها را تنبیه و سیاست سخت کرده و خاطر محترم آن دوستان استظهاری را مستحضر خواهد داشت [،] اینموقع [این موقع] را مغتنم شمرده احترامات فایقه را تجدید مینماید [می نماید].^۱

نصراً... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۷

تاریخ: اول رجب ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۲ سپتامبر ۱۹۰۴ م. / ۲۰ شهریور ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: ارسال ترجمه نامه «مرگان» مبنی بر وجود بی‌نظمی در ایالت عربستان به انضمام

ششصد و پنجاه تومان قیمت اشیاء عتیقه سهم ایران

نمره: —

جناب مستطاب اشرف ارفع اجل امجد اسعد اکرم دوستان استظهار مشفق معظم مهربانا

با کمال افتخار ترجمه مختصری از کاغذ مسیو دومرگان خدمت انجناب [آن جناب] اشرف ارفع ارسال میدارد [می‌دارد] و نیز مبلغ شش صد و پنجاه تومان از بابت قیمت اشیاء نفیسه که بر حسب قرارداد دولتی از انکشافات جنوب و شمال پیدا شده است و مسیو دومرگان [مرگان] بحساب [به حساب] دولت جمهوری برداشته است [،] لفاً میفرستد [می‌فرستد]. اشیاء مزبوره در تبریز در حضور مستطاب افخم امیر نظام پیشکار کل اذربایجان [آذربایجان] دام اقباله تقویم و معلوم شده است و خواهشمند است مقرر فرمائید وجه آن را عاید خزانة دولت داشته [،] قبض وصول انرا [آن را] برای مسیو دومرگان [مرگان] مرحمت فرمائید [،] چنانچه معزّی‌الیه در کاغذ خود مینویسد [می‌نویسد] خیلی شکایت از بی‌ترتیبی وضع عربستان میکند که بسیاری از اشیاء منکشفه را سرقت مینمایند [می‌نمایند] و اگر [اگر] نظم صحیحی در اینکار [این کار] داده شود و حکومت محلّیه زحمت کشیده مراقبتی در اینباب [این باب] نمایند [،] البته فایده عاید بدولت [به دولت] بیشتر خواهد شد و مسلم است انجناب [آن جناب] اشرف ارفع هم محض بذل توجه مقرر خواهند فرمود که حکومت عربستان در سه طریق سرقت و سیاست سارقین اقدامات لازمه بکار [به کار] ببرد که ازین [از این] تجاوز [،] هیئت مامورین علمی دولت جمهوری محفوظ و حقوق دولتین قوی شوکتین [،] در حد خود برقرار باشد و امیدوار است همواره رسومات احترامات و مراتب خلوص باطنی این جانب را نسبت بخود [به خود] قبول خواهند فرمود [،].

خلاصه ترجمه کاغذ مسیو دومرگان مامور مخصوص وزارت علوم فرانسه بسفارت [به سفارت]

دولت مشارالیه در طهران [تهران]

مبلغ شش صد و پنجاه تومان از بابت قیمت اشیاء نفیسه که در شوش و آذربایجان کشف شده است [،] خدمت جناب وزیر ارسال میدارم [می دارم]، چنانچه بموجب [به موجب] مقوله نامه دولتی مقرر است آنچه از طلا و نقره کشف شده بود [،] بانهایت دقت و مواظبت جمع آوری کردم و در تبریز در حضور امیرنظام بوزن [به وزن] و قیمت در آورده [،] مبلغ مزبور از بابت قیمت آن ارسال شد که بخزانہ [به خزانہ] پادشاهی دولت علیه واصل داشته قبض برای این بنده بفرستند [،] و لازم است که بتوسط انجناب [آن جناب] اطلاع خاطر محترم اولیای دولت علیه برسانم [بهرسانم] که جمع آوری اینطور چیزها در انکشافات نهایت صعوبت و زحمت را دارد و هر قدر مواظبت شود [،] مفید نمی افتد زیرا که عجالتاً بعضی پارچهای [پارچه های] کلی [گلی] از کوزه و اجر [آجر] را می دزدند [،] تا چه رسد باشیاء [به اشیاء] قیمتی [،] الان در شوش [،] دزفول [و] عماره دکان عتیقه فروشی بدزدی [به دزدی] باز کرده اند و بعضی چیزها که علامت مخصوص [دارد] و از ما دزدیده اند [،] در فرنگستان دیده شده و با منتهای [منتهی] سعی من [،] جلوگیری از اینکار [این کار] ممکن نشده [،] مگر [مگر] کارگذاران [کارگزاران] دولت علیه علاجی اندیشیده و کارگزاران [کارگزاران] حکومت محلیه [،] بموجب دستورالعمل طهران [تهران] قدری در این بابت بحث گرفته [گرفته]، مشایخ عربستان را از حمایت دزدان قدغن و منع نمایند و قراولهاییکه [قراولهایی که] در عربستان مخصوص اینکار [این کار] گذاشته [گذاشته] شده اند [،] دقت و مواظبت کامل در اینباب [این باب] بنمایند که هرگاه [هرگاه] چنانچه در آذربایجان [آذربایجان] و اردبیل پذیرفته شوم و حکومت محلیه اعتنا بکارهای من داشت [،] در عربستان هم معمول میشد [می شد] دیگر [دیگر] جای هیچ کله [گله] و شکایتی نبود [،] این است که جسارت مشایخ عربستان و سستی و بی اعتنایی حکومت انجا [آنجا] قدری کار را دچار اشکالات و زحمات داشته است [،] ^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۸

تاریخ: ۲۶ رجب ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۷ اکتبر ۱۹۰۴ م. / ۱۴ مهر ۱۲۸۳ ه.ش.].

فرستنده: حاکم شوستر

گیرنده: نصرالله... مشیرالدوله

موضوع: محافظت از «مرگان» در شوستر

نمره: —

از شوستر به طهران [تهران]

خدمت ذیشوکت حضور مستطاب اجل اکرم افخم آقای مشیرالدوله وزیر امور خارجه دامت شوکت [ه] مسیو دومرکان [دو مرگان] در شوستر خانه و متعلقاتی ندارد [ه] مکانی در شوش دارند برای محافظت یکنفر [یک نفر] نایب و ده نفر سرباز معین میشود [می شود] در موقع تابستان هم که خودشان میروند [می روند] همان سرباز پرستاری میکند [ه] قبل از ورود بنده به بستان [ه] فوج مأمور رفته بودند [ه] مستحفظین شوش هم انجا [آنجا] را خالی گذارده [گذارده] و رفته بودند [ه] مراتب را هم بعرض [به عرض] رسانده ام [ه] همان ایام چند سوار از کریم خان فیلی که در انحودود [آن حدود] سکنا [سکنی] دارند [ه] برای پرستاری انجا [آنجا] گذاشته ام [گذاشته ام] تا کنون هم سربازی نرسیده ولی از قراریکه [قراری که] اطلاع داده اند [ه] دور نیست انشاءاله این روزها برسند [ه] همیتقدر [همین قدر] که سرباز برسد [ه] فوری قراول میفرستد [می فرستد] چگونه [چگونه] می شد سربازی در عربستان باشد و بنده شوش را بی قراول بگذارد [بگذارد].^۱

غلامعلی

محل مهر تلگرافخانه تهران

بتاریخ ۲۶ شهر رجب المرجب لویئیل سنه ۱۳۲۲

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۳۹

تاریخ: ۲۴ شعبان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۳ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۱۱ آبان ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: حکومت ایالت عربستان

موضوع: سرقت پاره‌ای از اشیاء «مرگان» در خاک عربستان توسط اتباع عثمانی و فرار محافظین

نامبرده

نمره: ۳۶۶

سواد کاغذ وزارت خارجه بحکومت [به حکومت] عربستان

۲۴ شهر شعبان ۱۳۲۲

در ماه محرم الحرام سنه ماضیه [هنگامیکه [هنگامی که] مسیو دومرکان [مرگان] مامور هیئت انجمن علیّه پاره از اشیاء عتیقه را در خاک عربستان حمل مینموده [می نمود،] جمعی از سارقین که از اتباع عثمانی بوده ریخته مبالغی از اشیاء مزبور را به یغما و سرقت برده و سربازانیکه [سربازانی که] مأمور حفظ و حراست این اشیاء بوده [هنگامیکه] گذاشته [گذاشته] فرار کرده و به تکلیف مأموریت خود عمل ننموده در اینباب [این باب] سابقاً شرحی بحکومت [به حکومت] عربستان نوشته شد که سربازان مزبور را سیاست و مجازات سختی نمایند تا بعد از این در انجام مأموریت خود جاهد و ساعی باشند [هنگامیکه] تاکنون جوابی در اینخصوص [این خصوص] نرسیده [هنگامیکه] لزوماً زحمت میدهد [می دهد] که جناب جلالتماب اجل عالی [هنگامیکه] زید اقباله قدغن اکید فرمائید سربازان را سخت تنبیه و سیاست نمایند که بعد از این به تکلیف ماموریت خود عمل نمایند و طوری شود که رفع شکایت سفارت فرانسه در اینباب [این باب] بشود [هنگامیکه] سفارت فرانسه مطالبه می کند که این سربازها تنبیه شوند یا نه [هنگامیکه] لازم است بفرمائید تنبیه نمایند و مرقوم نمایند بسفارت [به سفارت] نوشته شود تنبیه شد [هنگامیکه].^۱

نصراً... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۰

تاریخ: ۲۴ شعبان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۳ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۱۱ آبان ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصر... مشیرالدوله

گیرنده: حکومت عربستان

موضوع: ابلاغ اظهار امتنان شاه از مساعدت «شیخ احمد» به «مرگان»

نمره: ۳۶۷

سواد کاغذ وزارتخارجہ بحکومت [به حکومت] عربستان

۲۴ شهر شعبان ۱۳۲۲

در ماه محرم الحرام سنه ماضیه در موقعیکه [موقعی که] مسیو دومرکان [مرگان] رئیس انجمن علمی اشیاء عتیقه از خاک عربستان میگذشته [می گذشته]، جمعی از سارقین و اشرار تبعه عثمانی ریخته و مبلغی از اشیاء را بسرقت [به سرقت] و یغما برده [.] جناب آقا شیخ احمد که از رؤسای قبایل انسامان [آن سامان] است در اینموقع [این موقع] کمال مساعدت و مهربانی را باعضاء [به اعضاء] این انجمن نموده [.] مراتب بعرض [به عرض] خاکپای مهر اعتلای اقدس همایونی ارواحنافداه رسید [.] در اینباب [این باب] حسب الامر الاقدس الاعلی زحمت میدهد [می دهد] که جناب جلالتماب اجل عالی دام اقباله [.] اظهار کمال تمجید و تحسینی را از جنابمعزی الیه [جناب معزی الیه] به نمائید و از اینکه با مامورین انجمن علمی در چنین موقعی مساعدت و همراهی کرده [.] اظهار امتنان فرمائید [.]^۱

نصر... مشیرالدوله

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجہ، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۱

تاریخ: ۸ رمضان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۶ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۲۴ آبان ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: «صفاء الممالک» شارژدافر سفارت ایران مقیم اسلامبول
موضوع: تماس با سفیر فرانسه مقیم استانبول و انجام اقدامات لازم برای اخذ اموال دزدیده شده
هیئت علمی فرانسه در شوش از رعایای دولت عثمانی

نمره: ۳۹۹

سواد کاغذ وزارت خارجه بصفاء الممالک [به صفاء الممالک] شارژدافر سفارت ایران مقیم اسلامبول

۸ شهر صیام ۱۳۲۲

در محرم هذه السنه موقعی که اجزاء انجمن هیئت علمی فرانسه در شوش [شوش] بعضی اشیاء عتیقه [را] حمل میکرده‌اند [می‌کرده‌اند] ما بین بندر ناصری [= اهواز] و شوشتر [،] جمعی از اعراب طایفه خترح بانها [به آنها] حمله برده اشیاء محموله را نهب^۱ و غارت کرده و مبلغی وجه نقد بسرقت [به سرقت] برده بخاک دولت عثمانی معاودت نموده‌اند [،] در اینباب [این باب] با سفارت عثمانی مذاکرات بعمل آمده [،] همچنین سفیر فرانسه در اسلامبول با بابعالی [باب عالی] مشغول مذاکرات می‌باشد [،] محض اینکه شما هم از مراتب مسبوق باشید اطلاع داده که در اینباب [این باب] با سفیر فرانسه مقیم اسلامبول همراهی کامل نموده [،] اقدامات مجدانه [مجدانه] بعمل [به عمل] آورید که اموال منهویه را از رعایای دولت عثمانی اخذ و دریاف داشته که با جزاء [به جزای] انجمن هیئت علمی فرانسه مسترد شود و دیگر [دیگر] اینکه سعی و اهتمام بلیغ در اینباب [این باب] نموده که مرتکبین این عمل تنبیه کامل شوند که بعدها اسباب اینگونه [اینگونه] زحمات و خسارات نشوند که تولید مفاسد مالیه گردد [گردد].^۲

نصرا... مشیرالدوله

۱. نهب = به قهر و غلبه گرفتن = غارت

۲. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۲

تاریخ: ۷ رمضان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۵ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۲۳ آبان ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت عثمانی

موضوع: سرقت اموال هیئت علمی فرانسه و فرار دزدان به خاک عثمانی و درخواست دستگیری

آنها و استرداد اموال

نمره: ۱۳۲۷/۲۶۵

از اداره فرانسه نوشته شده است

سواد مراسله وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] عثمانی

۷ شهر رمضان ۱۳۲۲

در ماه محرم الحرام هذاه السنه در موقعی که اجزاء انجمن هیئت علمی فرانسه در شوش بعضی اشیاء عتیقه ما بین بندر ناصری [= اهواز] و شوشتر حمل میکرده [،] جمعی از اعراب طایفه ختر رح بانها [به آنها] حمله برده [،] اشیاء محموله را غارت و مبلغی وجه نقد انها [آنها] را بسرقت [به سرقت] برده و مجدداً بخاک [به خاک] دو لتعلیه [دولت علیه] عثمانی معاودت نموده اند [،] از انجناب [آن جناب] خواهشمند است که اقدامات لازمه را بعمل [به عمل] آورده طوری فرمایند که بر فور اموال مسروقه بدولت [به دولت] فرانسه مسترد گشته [گشته] و سارقین نیز تنبیه و مجازات سخت شوند که بعد از این بخاک [به خاک] ایران تجاوز ننموده مرتکب سرقت و دزدی نشوند [،] احترامات فایقه خود را اظهار می دارد.^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۳

تاریخ: ۲۱ رمضان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۹ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۷ آذر ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: اعظم السّلطنه حکمران عربستان

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: تنبیه سربازان خطاکار و تعیین سربازان جدید برای محافظت از شوش و ابلاغ اظهار

مرحمت و تمجید از «شیخ سیداحمد» به نامبرده

نمره: —

فی ۲۱ شهر صیام ۱۳۲۲

در باب اظهارات سفارت فرانسه مرقوم رفته بود در ماه محرّم سنه ماضیه که مسیو دو مرغان [مرگان] اشیاء عتیقه از خاک عربستان حمل میکرده [می کرده]، سارقین تبعه عثمانی بسرانها [به سر آنها] ریخته و سربازانیکه [سربازانی که] مأمور حفظ و حراست بوده [،] در تکالیف مأموریت اهمال ورزیده و باید تنبیه شوند [،] بنده بدو ورود عربستان که مراتب را شنید [،] از سربازان مزبور تنبیه کامل بعمل [به عمل] آورد و برای محافظت شوش بجای آن سربازان از سواره [،] خیلی مأمور و مستحفظ قرار داده بودم تا همین چند روزه سوار خیلی مأمور محافظت آنجا بودند [،] حالا که فوج جدید وارد عربستان شد [،] قراول و مستحفظ شوش را از همین فوج جدید معین کرده و فرستادم و مشغول محافظت و پرستاری هستند [،] برای اطلاع خاطر مبارک عرض شد [،] اظهار مرحمت و تمجیدات مخصوصه دربارہ سیداحمد را که در آن موقع با اعضای انجمن علمی مساعدت نموده بود [،] رسانده و از بذل مراحم مخصوصه خیلی تشکر دارد [.]^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۴

تاریخ: ۲۱ رمضان ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۹ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۷ آذر ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: اعظم السلطنه حکمران عربستان

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: فرار سربازان محافظ شوش بدون جانشین در بدو ورود «اعظم السلطنه» به عربستان

نمره: —

فی ۲۱ شهر صیام ۱۳۲۲

محرمانه

با این پست هم رقیمه مطاعه درباب اظهارات مسیو دومرغان [مرگان] مأمور علمی فرانسه زیارت شد [۰]. اینکه مرقوم رفته در ماه محرّم سنه ماضیه که سارقین تبعه عثمانی بانها [به آنها] حمله آورده [۰]. سربازانی که مامور حفظ و حراست بوده‌اند فرار کرده و باید تنبیه شوند [۰]. لازم شد خاطر مبارک را از مراتب مسبوق بدارد [۰].

آنوقت [آن وقت] فوج ششم قراکوزلو [قراگوزلو] ابوابجمعی [ابواب جمعی] جناب مستطاب اجل حسام الملک دام اقباله العالی مامور ساخلو^۱ عربستان و یک عده از آنها [آنها] هم قراول شوش بود [۰]. روزیکه [روزی که] بنده وارد عربستان شدم [۰]. یک صاحبمنصب [صاحب منصب] و یک سرباز از آن [آن] فوج در عربستان نمانده [۰]. بدون رسیدن [۰] عوض تمام فوج فرار کرده و رفته بودند و تا اول شعبان بنده یکدانه [یک دانه] سرباز در عربستان نداشتم و حالا چهل روز است فوج در جزین رسیده است [۰]. مراتب را بدو ورود عربستان بعرض [به عرض] رسانده و خاطر مبارک اولیای دولت قاهره مسبوق است [۰]. فعلاً هم آن سرباز در همدان است و بنده دست رس [دسترس] بانها [به آنها] ندارم [۰].

لایحه علی حدّه مبنی بر تنبیه آنها عرض کرده در جوف است ملاحظه خواهند فرمود [۰]. اگر [اگر] مقصر پلیتیک باشد و برای اسکات فرانسه‌ها [فرانسویها] صلاح بارائه [به ارائه] بدانند [۰]. ارائه فرمایند والا اگر [اگر] حتماً باید سرباز تنبیه شود [۰]. بهمدان [به همدان] مرقوم فرمائید تا سرباز را تنبیه نمایند [۰]. برای استحضار خاطر مبارک جسارت شد.^۲

۱. ساخلو = گروهی از سربازانی که برای محافظت مکانی در آنجا اقامت کنند = پادگان

۲. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۵

تاریخ: ۳ شوال ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۱ نوامبر ۱۹۰۴ م. / ۱۹ آذر ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: نصر... مشیرالدوله

گیرنده: «اعظم السلطنة» حاکم عربستان

موضوع: غارت منزل مأمورین علمی فرانسه در شوش و دستور پیگیری آن

نمره: —

عربستان ۱۳۲۲
۳ شهر شوال

فوری ثبت دفتر است

جنال جلالتماب اجل آقای اعظم السلطنة [اعظم السلطنة] حکمران عربستان دام اقباله
[،] سفارت [به سفارت] فرانسه اطلاع رسیده است که خانه مأمورین علمی فرانسه را در شوش
غارت کرده‌اند و بنظر [به نظر] بعید می‌آید حقیقت داشته باشد و تا حالا از جنابعالی
[جناب عالی] تلگرافی نرسیده باشد [،] از جنابعالی [جناب عالی] استعلام از کیفیت میشود
[می‌شود] و بدیهی است اگر [اگر] حقیقت داشته باشد [،] فوراً احترامات موثره در گرفتاری
[گرفتاری] و تنبیه مرتکبین و استرداد آنچه برده شده [،] بعمل [به عمل] آورده نتیجه را تلکرافاً
[تلگرافاً] اطلاع میدهند [می‌دهند].^۱

(مشیرالدوله)

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۶

تاریخ: ۱۴ شوال ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۲ دسامبر ۱۹۰۴ م. / ۱ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: پیگیری غارت خانه مامورین علمی فرانسه در شوش

نمره: ۴۷۷/۴۲

۱۴۴

سواد یادداشت وزارتخانه سفارت [به سفارت] فرانسه

۱۴ شهر شوال ۱۳۲۲

یادداشت مورخه ۱۳ شهر شوال انجناب [آن جناب] که در خصوص جواب تلگرافیکه [تلگرافی که] در باب خبر غارت مامورین علمی فرانسه بحکومت [به حکومت] عربستان مخابره شده بود [،] نکاشته [نگاشته] بودند و اصل کردید [گردید] اینک جواباً زحمت می‌دهد که تاکنون از حکومت عربستان جوابی نرسیده و مجدداً در اینمستله [این مسئله] تلگراف [تلگراف] شد [،] پس از وصول جواب فوراً بانسفارت [به آن سفارت] علیه ارسال میدارد [.]^۱

نصراً... مهر وزارت خارجه

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۷

تاریخ: ۱۴ شوال ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۲ دسامبر ۱۹۰۴ م. / ۱ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: اعظم السلطنة

موضوع: درخواست اطلاعات در مورد غارت خانه مأمورین فرانسوی در شوش

نمره: ۴۷۸

سواد تلگراف [تلگراف] وزارتخانه باعظم السلطنة [به اعظم السلطنة] حاکم عربستان

چند روز قبل در خصوص خبر غارت خانه مأمورین علمی فرانسه بجناب عالی [به

جناب عالی] تلگراباً زحمت داده بود [،] تاکنون جوابی نرسیده [،] از سفارت مطالبه جواب

مینمایند [می نمایند،] اطلاعات خودتان را زودتر تلگراف [تلگراف] فرمائید [.]^۱

نصراً... مشیرالدوله

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۴۸

تاریخ: ۲۹ شوال ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۶ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۱۶ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: حاکم دزفول

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: تکذیب خبر غارت خانه ماموران فرانسه در شوش

نمره: ح ۲۹ دولتی

از دزفول به طهران [تهران]

حضور مبارک بندکان [بندگان] حضرت مستطاب اجل امجد اکرم افخم آقای مشیرالدوله وزیر خارجه دامت شوکتہ [.] تلکراف [تلگراف] مبارک در باب مامورین علمی شوش و اظهاری که از سفارت فرانسه شده زیارت شد [.] با وجودی که همه روزه از حال آنها مستحضر است و ابداً قضیه رو نداده [.] مخصوصاً بتوسط [به توسط] مدیر کمرک [گمرک] که طرف امورات آنها [آنها] است [.] استفسار نموده [.] جوابی بمشاءالله [به مشارالیه] نوشته و از این اظهار سفارت [.] اظهار حیرت کرده‌اند [.] بحمدالله [به حمدلله] تعالی تاکنون واقعه [واقعه‌ای] روی نداده و در نهایت امنیت و آسایش هستند [.] مسلم است اگر [اگر] اتفاقی می‌افتاد در راپورت آن را بعرض [به عرض] میرسانید [می‌رسانید] غلامعلی^۱

تلگرافخانه مبارکه طهران

محل مهر

شماره سند: ۱۴۹

تاریخ: ۶ ذی‌قعدة ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۲ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۲۲ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: ارسال گزارش حاکم عربستان در مورد تنبیه سربازان مامور حراست اشیاء «مرگان»

نمره: ۵۱۷/۴۵

سواد یادداشت وزارتخارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۶ شهر ذی‌قعدة ۱۳۲۲

سواد راپرتی که از حکومت عربستان در باب تنبیه سربازان مامور حراست اشیاء عتیقه کاروان مامورین علمی فرانسه و تمجید سیداحمد رسیده [.] اینکه محض استحضار خاطر انجناب [آن جناب] لفاً ارسال داشت [.]^۱

نصراً... مشیرالدوله

وزارتخارجه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۰

تاریخ: ۱۸ ذیحجه ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۳ فوریه ۱۹۰۵ م. / ۵ اسفند ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: «اعظم السلطنه» حکمران عربستان

موضوع: پیگیری موضوع غارت خانه مأمورین علمی فرانسه

نمره: ۶۰۲

سواد تلکراف [تلگراف] وزارتخانه باعظم السلطنه [به اعظم السلطنه] حکمران عربستان

۱۸ شهر ذی حجه الحرام ۱۳۲۲

چندی قبل در خصوص حفظ و حراست خانه مأمورین علمی فرانسه در شوش تلکراف

[تلگراف] شده بود تا کنون جوابی نرسیده [،] خواهشمند است اقدامات خودتان را در اینباب

[این باب] بوزارت خارجه [به وزارت خارجه] اطلاع بدهید [.]^۱

نصرا... مشیرالدوله

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارت ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۱

تاریخ: ۴ ذیقعدہ ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۰ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۲۰ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: ارسال تلگراف حاکم دزفول در خصوص مأمورین علمی فرانسه به سفارت فرانسه

نمره: ۵۱۶/۴۴

سواد یادداشت وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۴ شهر ذی قعدہ الحرام ۱۳۲۲

جواب تلگرافی [تلگرافی] که در خصوص مأمورین علمی فرانسه بعربستان [به عربستان]
نموده و از حال آنها استفاده شده بود [،] از دزفول رسیده اینک صورتی از آن لفاً بانشفارت [به آن
سفارت] ارسال داشت [.]^۱

(نصراً... مهر وزارت خارجه)

شماره سند: ۱۵۲

تاریخ: ۶ ذیقعدہ ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۲ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۲۲ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: تایید بی اساس بودن اخبار مربوط به غارت خانه مأموران علمی فرانسه

نمره: —

یادداشت

سفارت فخمیه فرانسه با کمال احترام از وصول یادداشت مورخه ۴ شهر حال اظهار امتنان از اقداماتی که [اقداماتی که] در باب تحصیل اطلاع از حالت خانه و متعلقات مأمورین علمی فرانسه در سوش [شوش] فرموده اند [،] تقدیم تشکر مینماید [می نماید] و اینتقرار [از این قرار] میتواند [می تواند] تعیین کند اطلاعاتی که [اطلاعاتی که] در اینباب [این باب] دریافت داشته بوده است بی اصل و بی اساس بوده [،] زیاده زحمت است [.]^۱

محل مهر فردریک اوگوست کنت

دائته لوموژن شارژدافر

دولت جمهوریّه فخمیه فرانسه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۳

تاریخ: ۸ ذیقعدہ ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱۴ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۲۴ دی ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: اعظم السلطنه از شوشتر

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: اظهار تعجب هیئت علمی فرانسه در شوش از خبر کذب غارت منازل خود

نمره: —

استخراج رمز اعظم السلطنه از شوشتر

۸ ذی قعدہ ۱۳۲۲

حکم تلگرافی [تلگرافی] در باب غارت فرانسه‌های [فرانسویهای] شوش زیارت شد [،] با اینکه همه روزه از حالات آنها [آنها] مستخصر است مخصوصاً از خودشان تحقیق مطلب نمود [،] اظهار تعجب کرده احتمال داده‌اند همان مقدمه پارسال نیز بکلی [به کلی] بی اصل است [،] در کمال امنیت و آسایش هستند [،] سواد کاغذ خودشان با پست از شرف عرض آستان مبارک می‌گذرد [می‌گذرد.]^۱ غلامعلی

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۴

تاریخ: ۲۵ ذی‌قعدة ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۳۱ ژانویه ۱۹۰۵ م. / ۱۱ بهمن ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: اطلاع از قصد حمله دزدان به منازل مأموران علمی فرانسه توسط سارقان و درخواست دستور جلوگیری از این کار

نمره: —

جناب مستطاب اجل امجد ارفع افخم دوستان اعتضاد مشفق معظم محترم مهربانا

البته از خاطر مبارک فراموش نشده است که چندی قبل کاروان مامورین علمی فرانسه را میانه بندر ناصری [= اهواز] و شوش غارت نمودند و چون دولت علیه حاضر نبود قاطعین طریقرا^۱ [طریق را] که از قبایل سکنه جنوب ایران بودند [،] تنبیه و سیاست فرمایند [،] این سکوت و عدم اجرای تنبیهات لازمه [،] اسباب جرئت مرتکبین و مقصرین گردیده [گردیده] از قرار خبر واثقی که حاصل نموده [،] مترصد بودند که بطرف [به طرف] شوش پیش‌رفته [،] بقصد [به قصد] غارت منزل مامورین فرانسه بدانجا وارد شوند [،] خاطر مبارک تصدیق خواهند فرمود که این خبر تا چه اندازه قابل اهمیت است و البته التفات بدین نکته میفرمایند [می‌فرمایند] که چگونه [چگونه] مسئولیتی بر عهده اولیای دولت علیه وارد خواهد کرد در صورتیکه [در صورتی که] [اینچنین] [این چنین] حرکتی از آن اشخاص صادر شود [،] باینملاحظات [به این ملاحظات] نهایت لازم مینماید [می‌نماید] که کارکزاران [کارگزاران] دولت علیه هر چه زودتر ممکن باشد [،] اقدامات لازمه بعمل [به عمل] آورند که اینحرکت [این حرکت] را بکلی [به کلی] ممانعت فرمایند و کمال احترام از توجه جناب مستطاب رجا میکند که مقرر فرمایند تلکراف [تلگراف] مؤکدی بحکومت [به حکومت] عربستان صادر فرمایند که بلا تأمل و بدون اینکه خواسته باشد

۱. قاطعین طریق = دزدان

پیش از وقت تحقیقات و ملاحظات نماید [۴]، هر قدر قوه نظامی که لازم بدانند [۵]، بشوش [به شوش] روانه دارد [۶]. برای اینکه خاطر مبارک بتواند از امنیت و آسایش احوال دانشمندان فرانسه کاملاً قرین اطمینان باشد و از طرف دیگر [دیگر] باز موقعاً [موقع را] غنیمت دانسته در حضور موفورالسرور عالی [۷]، درباب تنبیه مقصرین سابقه الذکر که در خدمت دولتی معروف و مشخص میباشند [میباشند] اصرار مینماید [می نماید] که بذل توجه و عدالتی در کیفرانها [آنها] بفرمایند زیرا که مسامحه و تعللی که در کار سیاست آنها [آنها] شده امنیت و اعتبار را در شوش دچار عسر و حرج داشته و البته برای اعاده امنیت انجا [آنجا] و ترک اینگونه [اینگونه] اتفاقات ناکوار [ناگوار] لازم است مرتکبین را سیاست سختی مقرر فرمایند که بجای [به جای] خود نشینند و شاید خاطر مبارک هم تصدیق خواهند فرمود که سیاست یکدسته [یک دسته] دزد راهزن لازم تر و بهتر است از اینکه [از اینکه] جمعی دانشمند فرانسه در خطر و زحمت گرفتار [گرفتار] باشند و یقین دارد که در انخصوص [آن خصوص] خواهش منصفانه محققانه اخلاص شعار موقع قبول یافته در حقیقت یک زحمتی و مسئولیتی که ممکن است خاطر اولیای دولت علیه را مشغول بدارد [۸]، از میان برانند و متمنی است مراتب ارادت قلبی اینجانب را نسبت بخود قبول فرمایند [۹].

شماره سند: ۱۵۵

تاریخ: آخر ذیقعدہ ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۵ فوریه ۱۹۰۵ م. / ۱۶ بهمن ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: «اعظم السلطنه» حکمران ایالت عربستان

موضوع: اطلاع سفارت فرانسه مبنی بر اینکه سارقین قصد حمله به منازل ماموران فرانسه را دارند.

نمره: ۵۵۴

عربستان

سواد تلگراف وزارتخانه باعظم السلطنه [به اعظم السلطنه] حکمران

سلخ شهر ذی قعدہ ۱۳۲۲

از قرار اظهار سفارت فرانسه اشخاصیکه [اشخاصی که] چند یقبل [چندی قبل] میانہ بندر ناصری [= اهواز] و شوش کاروان مامورین علمی فرانسه را غارت نمودند [،] این اوقات خیال دارند بقصد [به قصد] غارت آنها باز بطرف [به طرف] شوش حرکت نمایند [،] جنابعالی [جناب عالی] قدغن فرمایند برای اسایش مامورین علمی استعدادیکه [استعدادی که] لازم است فوراً بطرف [به طرف] شوش حرکت دهند که اسباب امنیت و اسودگی [آسودگی] مأمورین باشد [.]^۱

(نصراً... مشیرالدوله)

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۶

تاریخ: ۲ ذیحجه ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۷ فوریه ۱۹۰۵ م. / ۱۸ بهمن ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: مظفرالدین شاه

گیرنده: صدر اعظم

موضوع: دستور شاه مبنی بر تنبیه سارقین

نمره: ۷۸۵

۱۳۲۲

مورخه دویم شهر ذی الحجّه الحرام

یکفقره [یک فقره] مراسله سفارت فرانسه از شرفعرض خاکپای مهر اقتضای

اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا فداه میگذرد [میگذرد]

[دستخط شاه] جناب اشرف صدراعظم

بحکومت [به حکومت] محلیه بنویسید البته این سارقین را تنبیه نمایند شهر ذی حجه

[ذیحجه] ۱۳۲۲^۱

محل امضای مظفرالدین شاه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۷

تاریخ: ۱۸ ذیحجه ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۲۳ فوریه ۱۹۰۵ م. / ۵ اسفند ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امورخارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: پیگیری موضوع یادداشت مورخ ۲۵ ذیحجه سفارت فرانسه در مورد تامین امنیت

مأموران فرانسه

نمره: ۶۰۳/۵۲

سواد مراسله وزارتخارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

مراسله مورخه ۲۵ شهر ذی قعدة سفارت [آن سفارت] فخمیه راجع بکاروان [به کاروان] مامورین علمی فرانسه و اصل و از مفاد آن استحضار کامل حاصل کردی [گردید]، فوراً تلکرافات [تلگرافات] و احکام لازمه در اینباب [این باب] بحکومت [به حکومت] عربستان صادر گردید که اقدامات وافیه را در حفظ و حراست و آسوده‌گی [آسودگی] و امنیت مامورین علمی فرانسه بنمایند و استعداد نظامی که لازم است در اینموقع [این موقع] بطرف [به طرف] شوش گسیل دارند [،] متمنی است احترامات فایقه من را نسبت بخود قبول فرمائید [.]^۱

(نصراً... مشیرالدوله)

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۸

تاریخ: ۲۴ ذیحجه ۱۳۲۲ [ه.ق. / ۱ مارس ۱۹۰۵ م. / ۱۱ اسفند ۱۲۸۳ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: آدرس «مسیو دومرگان» در فرانسه

نمره: —

۲۴ شهر ذیحجه ۱۳۲۲ یادداشت

اداره کمرک [گمرک] و پست ازینسفارت [از این سفارت] محترمه عنوان مسیو دومرگان [دومرگان] رئیس هیئت مامورین علمی فرانسه را خواسته بود [مشارالیه اینک نظر بمرخصی [به مرخصی] که از وزارت علوم حاصل نموده [،] بفرنگستان [به فرنگستان] رفته است و اینک ادرس [آدرس] ایشان را ذیلاً مینویسد [می نویسد] که مقرر شود از طرف وزارت امور خارجه بداره [به اداره] مزبور بفرستند [.]^۱

محل مهر فردریک اگوست کنت

دائته لوموژن شارژدافر

دولت جمهوریّه فخمیه فرانسه

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۲ ه.ق، کارتن ۱۸، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۵۹

تاریخ: ۵ محرم ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۱ مارس ۱۹۰۶ م. / ۱۰ اسفند ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: درخواست کتاب «مرگان» در مورد اوضاع جغرافیایی و آثار عتیقه ایران

نمره: ۶/۲

سواد کاغذ وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۵ محرم ۱۳۲۲

از قرار معلوم مسیو دومرکان [مرگان] مأمور عمل حفریات در شوش بعضی کتب در خصوص وضع جغرافیایی و آثار عتیقه ایران قدیم در پاریس در مطبعه دولتی بطبع [به طبع] رسانیده است [،] خواهشمند است قدغن نمائید چند نسخه از آن را نیز برای وزارت خارجه ارسال دارند که موجب کمال امتنان است [.]^۱

(نصرا...)

شماره سند: ۱۶۰

تاریخ: ۱۱ محرم ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۷ مارس ۱۹۰۶ م. / ۱۶ اسفند ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: حاکم دزفول

گیرنده: مشیرالدوله

موضوع: مراقبت از هیئت علمی فرانسه هنگام عزیمت آنها به طرف شوشتر

نمره: ۹۴

از دزفول به طهران [تهران]

جواب ۹۴ دولتی

حضور مبارک بندکان [بندگان] حضرت مستطاب اجل اشرف امجد اکرم آقای مشیرالدوله وزیر امور خارجه دامت شوکته [.] تلگراف مبارک ثانوی هم در توصیه مأمورین علمی فرانسه زیارت شد [.] جواب تلگراف اول را با مضمون تلگراف رضایت خود آنها بعرض [به عرض] رسانید البته تا بحال از لحاظ مبارک گذشته [گذشته] الان هم خودشان در دزفول هستند [،] امروز هم بطرف [به طرف] شوشتر حرکت می نمایند که بروند بیاریس [به بیاریس،] همین قدر که شوشتر و با جهاز بنشینند [به نشینند] در این مدت از شرایط [شرایط] مراقبت و امتثال فرمایشات مطاعه کوتاهی نشده [،] ترتیبات عمارات آنها را هم مرتب نموده قراول و مستحفظ گذاشته [گذاشته] که در غیبت آنها اتفاقی واقع نشود [،] حتی جیره و ملبوس سال نو قراول خودشان خواستند [،] حالا داده شود که محتاج بآمدن [به آمدن به] شهر نشوند [،] قبول نموده و پرداختم دیگر [دیگر] نکرانی [نگرانی] ندارد [.]^۱

غلامعلی محل مهر تلگرافخانه تهران

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۱

تاریخ: ۱۱ رمضان ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۱۳۰ اکتبر ۱۹۰۶ م. / ۷ آبان ۱۲۸۵ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: ارسال ۷ جلد کتاب «مرگان» در مورد اکتشافات نامبرده در ایران

نمره: -

یادداشت

موازی هفت مجلد کتاب از خلاصه انکشافات مسیو دومرگان [مرگان] رئیس هیئت علمی فرانسه در ایران و راپورت اعمال آنها [آنها] در شوش برای تقدیم بحضور [به حضور] مهر ظهور کارکذاران [کارگزاران] بندکان [بندگان] اعلیحضرت اقدس همایون اعلیٰ... سلطانه با مقالات واصل شده است و اینک با کمال احترام در تلواین یادداشت بانوزارت [به آن وزارت] جلیله امور خارجه ارسال داشته و رجا میشود [می شود] که مقرر فرمایند بمقصود [به مقصود] عالی خودش برسانند [به رسانند] و رسید انرا [آن را] التفات فرمایند که برای وزارت خارجه پاریس روانه نماید [.] زیاده زحمت است [.]^۱

محل مهر فردریک اگوست کنت

دائته لوموژن شارژدافر

دولت جمهوری فخمیه فرانسه

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۴، پرونده ۵.

شماره سند: ۱۶۲

تاریخ: ۱۷ شوال ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۱۴ دسامبر ۱۹۰۵ م. / ۲۲ آذر ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: اعلام وصول کتابهای ارسالی و تقدیم آنها به شاه

نمره: ۷۵۱/۷۱

نمره $\frac{۷۵۱}{۷۱}$

سواد یادداشت وزارتخارجه بسفارت فرانسه

۱۷ شهر شعبان مکرم ۱۳۲۳

در جواب یادداشت انسفارت [آن سفارت] فخیمه راجع بهفت [به هفت] جلد کتاب خلاصه انکشافات مسیو دومرکان [مرگان] مصارعت میدهد [می دهد] که کتابهای مزبور را چنانچه خواهش نموده بودند تقدیم حضور مهر ظهور اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی خلدا ... سلطانه نمود [.]^۱

(نصرا... مهر به امر وزارتخارجه)

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۳

تاریخ: [شوال ۱۳۲۳ ه.ق.]

فرستنده: مظفرالدین شاه

گیرنده: اتابک اعظم

موضوع: دستخط مظفرالدین شاه مبنی بر تدریس کتابهای «مرگان» در مدرسه سیاسی در حاشیه

نامه وزارت خارجه

نمره: -

[دستخط مظفرالدین شاه در حاشیه فوقانی]

جناب اشرف اتابک اعظم

عیب ندارد این کتابها در مدرسه سیاسی برای تدریس

شهر شوال محل امضای مظفرالدین شاه

فهرست عرض وزارتخارجه

چندی قبل چند جلد کتاب تألیف مسیو دومرگان راجع بحفريات [به حفريات] شوس [شوش]، وزارت امور خارجه از سفارت فرانسه برای تدریس در مدرسه سیاسی خواسته بود [،] سفارت فرانسه کتابهای مزبور را بعنوان [به عنوان] تقدیمی بنخاکپای [به خاکپای] مبارک اقدس همایونی ارواحنا فداء بوزارت خارجه [به وزارت خارجه] ارسال داشته است [،] هرگاه [هرگاه] امر و مقرر گردد [گردد] کتابهای مزبور بمدرسه [به مدرسه] سیاسی تحویل شود [،] دیگر [دیگر] موقوف و منوط بامر [به امر] و اجازه ملوکانه است [،] الامر الاقدس الاعلی مطاع مطاع^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۴

تاریخ: ۱۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۱۰ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۱۹ دی ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: درخواست ضبط اشیاء عتیقه‌ای که یک ارمنی در همدان کشف و در خانه «آنتوان

سورکین» عکاس روسی به امانت سپرده است

نمره: -

یادداشت

سفارت فرانسه اطلاع حاصل نموده است که پنج صندوق اشیاء عتیقه از حاصل انکشافات در همدان بتوسط [به توسط] یک نفر ارمنی تبعه ایران که صاحب اشیاء مزبوره است [،] در خانه آنتوان سورکین عکاس تبعه دولت روس سپرده شده و بامانت [به امانت] توصیه شده است [.] اینک بموجب [به موجب] امتیاز انکشافات که بتوسط اعلیحضرت پادشاه ایران بدولت فرانسه صادر شده است [،] از جانب مستطاب افخم اکرم وزیرامور خارجه خواهش مینماید [می‌نماید] که امر و مقرر فرمایند صندوقهای مزبور را ضبط و توقیف شود [.] زیاده زحمت میدهد^۱

محل مهر فردریک اوگوست کنت دانت لوموژن

شارژ دافر دولت جمهوریّه فخمیه فرانسه

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۵

تاریخ: ۱۵ ذی‌قعدة ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۱۱ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۲۰ دی ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: اشیاء عتیقه مکشوفه در همدان و اطلاع دادن آن به سفارت روس

نمره: ۸۵۲/۹۰

نمره $\frac{۸۵۲}{۹۰}$

سواد یادداشت وزارتخارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۱۵ ذی‌قعدة سند ۱۳۲۳

از مضمون یادداشت انسفارت [آن سفارت] فخیمه مورخ ۱۴ شهر ذی‌قعدة در مسئله پنج صندوق اشیاء عتیقه از انکشافات همدان که اظهار داشته‌اند یکنفر [یک نفر] از ارامنه تبعه دولت علیه در خانه انتوان سورکین تبعه روس بطور [به طور] امانت سپرده است اطلاع حاصل شد [.] اینکه خواسته‌اند صندوقهای مزبور ضبط و توقیف شود چون مشارالیه از اتباع روس است مراتب را بسفارت [به سفارت] روس اطلاع داد [.] پس از وصول جواب از سفارت اقدامات شریفه در اینباب [این باب] بعمل [به عمل] خواهد آمد [.]^۱

نصراً... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۶

تاریخ: ۱۵ ذیقعدہ ۱۳۲۳ [ھ.ق. / ۱۱ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۲۰ دی ۱۲۸۴ ھ.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت روس

موضوع: به امانت گذاشتن پنج صندوق اشیاء عتیقه در خانه «آنتوان سورکین» تبعه روسیه

نمره: ۲۲۹۱/۲۶۹

نمره
۲۲۹۱
۲۶۹

سواد یادداشت وزارت خانه سفارت [به سفارت] روس

مورخه ۱۵ شهر ذیقعدہ ۱۳۲۳

بطوریکه [به طوری که] از سفارت دولت فرانسه بوزارت [به وزارت] خارجه اظهار شده است [،] پنج صندوق اشیاء عتیقه از حاصل انکشافات همدان بتوسط [به توسط] یک نفر ارمنی تبعه ایران که صاحب اشیاء مزبوره است در خانه آنتوان سورکین عکاس تبعه دولت بهیئ روسیه بامانت [به امانت] سپرده شده است [،] چون باید اشیاء مزبوره توقیف بشود [،] از سفارت محترمه خواهش میشود [می شود] ماموری از طرف سفارت بوزارت خارجه [به وزارت خارجه] بفرستند که باتفاق [به اتفاق] مامور وزارت خارجه بانجا [به آنجا] رفته اشیاء مزبور را توقیف نمایند [،].^۱

مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ھ.ق، کارت ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۷

تاریخ: ۱۷ ذیقعدہ ۱۳۲۳ [ھ.ق. / ۱۳ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۲۲ دی ۱۲۸۴ ھ.ش.]

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: رسیدگی به اشیاء عتیقه توسط «مهدیخان غلامباشی»

نمره: -

یادداشت

در جواب یادداشت محترمه مورخه پانزدهم شهر حال نمره $\frac{۲۲۹۱}{۲۶۹}$ آنوزارت [آن وزارت] جلیله خارجه که خواهش ماموری از طرف سفارت سنیه برای توقیف اشیاء عتیقه که بنا بر اظهار سفارت فرانسه مرقوم فرموده‌اند که بتوسط [به توسط] یک نفر ارمنی تبعه ایران که صاحب اشیاء مزبوره است در خانه آنتوان سورکین عکاس تبعه روس بامانت [به امانت] سپرده شده [،] زحمت‌افزا است که برحسب خواهش محترم آنوزارت [آن وزارت] جلیله [،] مهدیخان غلام عجالته مامور رسیدگی [رسیدگی] اینکار کردید [این کار گردید] تا بعد تحقیقات لازمه بعمل [به عمل] آید [،] زیاده زحمت‌افزا نمی‌شود^۱

محل مهر سفارت روس

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ھ.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۸

تاریخ: ۱۹ ذیقعدہ ۱۳۲۳ [ھ.ق. / ۱۵ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۲۴ دی ۱۲۸۴ ھ.ش.]

فرستنده: سفارت روس

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: توقیف اشیاء عتیقه و درخواست نسخه‌ای از قرارداد مربوط به اکتشافات فرانسویها

نمره: ۱

یادداشت

در جواب یادداشت محترمه مورخه ۱۵ شهر حال نمره $\frac{۲۲۹۱}{۲۶۹}$ انوزارت [آن وزارت] جلیله خارجه راجع بفقره [به فقره] پنج صندوق اشیاء عتیقه که برحسب اشعار سفارت دولت فرانسه مرقوم و اظهار داشته بودند که از حاصل انکشافات همدان و بتوسط [به توسط] یک نفر ارمنی تبعه ایران که صاحب اشیاء مزبوره میباشد در خانه انتوان سوریوکن عکاس باشی بامانت [به امانت] سپرده شده است) احتراماً زحمت‌افزاست که با اینکه بر طبق خواهش انوزارت [آن وزارت] خارجه بتوسط [به توسط] مهدیخان غلامباشی سفارت سنیه اشیاء مزبوره توقیف کردید [گردید] ولی چون عکاسباشی مشارالیه میکوید [می‌گوید] این اشیاء را در کاشان بتوسط [به توسط] شریک خود اتباع نموده و ابداً ربطی بهممدان [به همدان] ندارد و این فقره را بخوبی [به خوبی] می‌تواند مبرهن و مدلل نماید [.] لهدا سفارت سنیه اولاً خواهشمند است مقرر دارند اشیاء مزبوره را از توقیف خارج نمایند و ثانیاً محض استحضار خود تمناً دارد صورت امتیازنامه اینفقره را [این فقره را] که بدولت [به دولت] فخمیه فرانسه داده شده است [.] مقرر فرمایند بر فوری بسفارت [به سفارت] سنیه ارسال دارند [.] زیاده زحمت نمیدهد^۱

مهر سفارت روس

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۳ ھ.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۶۹

تاریخ: ۳ ذیحجه ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۲۸ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۸ بهمن ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: پنج صندوق اشیاء عتیقه

نمره: ۸۹۲/۹۸

نمره
۸۹۲
۹۸

سواد یادداشت وزارتخارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۳ شهر ذی حجه الحرام ۱۳۲۳

در تکمیل یادداشت مورخه ۱۵ شهر ذیقعدہ در خصوص پنج صندوق اشیاء عتیقه که در تاریخ ۱۴ همان ماه از انسفارت [آن سفارت] فخمیه یادداشت شده بود که اشیاء مزبور از حاصل انکشافات همدان است و بتوسط [به توسط] یک نفر ارمنی تبعه ایران بطهران [به طهران] حمل شده و در خانه آنتوان سورکین عکاس تبعه دولت روس امانت گذارده‌اند [گذارده‌اند] در اینباب [این باب] تحقیقات و اقدامات لازم بعمل [به عمل] آمد [.] از قراریکه [قراری که] از سفارت روس مینویسند [می نویسند] اشیاء مزبوره را انتوان عکاس بتوسط [به توسط] شریک خود در کاشان اتباع نموده و ابداً ربطی بهمدان [به همدان] ندارد و از قرار اظهار سفارت [.] انتوان میتواند [می تواند] بخوبی [به خوبی] اظهار خود را مبرهن و مدلل نماید [.] برای استحضار خاطر انجناب [آن جناب] مزاحمت داد [.]^۱

نصراً... مشیرالدوله

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۷۰

تاریخ: ۵ ذیحجه ۱۳۲۳ [ه.ق. / ۳۰ ژانویه ۱۹۰۶ م. / ۱۰ بهمن ۱۲۸۴ ه.ش.]

فرستنده: سفارت دولت عثمانی

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: بی اساس بودن فرار سارقان اموال هیئت علمی فرانسه در راه شوش - ناصری به خاک

عثمانی

نمره عمومی: ۹۶۳

نمره خصوصی: ۲۸۷

جناب مستطاب اجل ارفع دوستان استظهار مشفق معظم مهربانا

در جواب مراسله محترمه آن جناب مستطاب اجل عالی مورخه هفتم شهر رمضان ۱۳۲۲ نمره ۲۶۵ مربوط بغارت [به غارت] بعض اشیاء عتیقه اجزاء انجمن هیئت علمی فرانسه در شوش و حمل آنها مابین بندر ناصری [= اهواز] و شوشتر از طرف اعراب طایفه خترج و سرقت وجه نقد آنها و عودت بنخاک [به خاک] عثمانی با کمال احترام زحمت افزا میشود [می شود] که کیفیت بابعالی [به باب عالی = در بار سلطان عثمانی] تبلیغ کردیده [گردیده] بود موافق تحقیقاتی که نظارت جلیله داخله از ولایت بغداد و جاهای مقتضی بعمل [به عمل] آورده و جوابی را که تحصیل نموده مینوسیند [می نویسند] (متجاسرین مذکوره باینطرف [به این طرف] نگذشته اند و نسبت گذشتن آنها باینطرف [به این طرف] بی اصل و اساس است) لهذا دوستدار محض استحضار خاطر مودت اثر ایذا... تعالی وزارت پناهی [وزارت پناهی] تبلیغ اشعار بابعالی [باب عالی] را مینماید [می نماید]. همواره احترامات فایقه را تجدید می نماید [،] زیاده از حد زحمت دهد [.]^۱

محمد شمس الدین

محل مهر

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۳ ه.ق، کارتن ۲۰، پرونده ۴.

شماره سند: ۱۷۱

تاریخ: ۲۸ محرم ۱۳۲۴ [ه.ق. / ۲۴ مارس ۱۹۰۶ م. / ۳ فروردین ۱۲۸۵ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: الف) حدود اراضی تل شوش،

ب) درخواست از دولت ایران و مبنی بر تصدیق عثمانی بودن ملیت سارقین اموال

«لامپر»

نمره:

جناب مستطاب اجل امجد ارفع امنع افخم دوستان اعتضاد مشفق معظم مهربانا

مسیو دومرگان رئیس هیئت مامورین علمی فرانسه شرحی باینسفارت [به این سفارت] محترم نوشته و خواهش نموده است که معلوم نمایند مالکین اراضی اطراف تل شوش که در آنجا مشغول حفریات میباشند [میباشند] یکی [به کی] تعلق دارد که اراضی مزبوره از جهت جنوب محدود است بحسن آباد [به حسن آباد] و از جهت شمال باراضی [به اراضی] بن محلا طرف سبزه رود و از جهت مغرب عابدیز [آبدیز] و از جهت شرق محدود است برود [به رود] کرخه و مقصود ازین [از این] تحقیق اینست [این است] که چون قصد دارند ترتیب اعمال خود را بهتر نمایند [،] میخواستند [میخواستند] مالکین حقیقی اراضی مزبوره را بشناسند [به شناسند] زیرا که بعضیها باسم [به اسم] مالکین اراضی مزبوره همیشه اشکالات فراهم مینمایند [می نمایند] و یا بقصد گرفتن [به قصد گرفتن] وجوهات فوق العاده یا بقصد [به قصد] چاپیدن و اجحاف [،] اسباب مزاحمت هیئت مامورین میشوند [می شوند] و هم غنیمت می شمارد [می شمارد] درینوقت [در این وقت] از خاطر شریف یادآوری نماید غارتیکه [غارتی که] از کاروان مامورین علمی در معیت مسیو لامپر در سنه ۹۰۴ نموده بودند و اصلاح اینکار [این کار] همچنان معطل مانده است و چه ضرر خواهد داشت که کارکذاران [کارگزاران] دولت پادشاهی ایران تابعیت طایفه خضرائی [،] مرتکبیه این سرقت را تصدیق و عثمانی بودن آنها را توضیح نمایند که دولت جمهورریه بتواند [به تواند] بموجب [به موجب] عهدنامه ارضروم بابعالی [باب عالی] را مجبور نماید که آنها را که در خود آورده خسارت ایران را عاید نماید [،].^۱

ایام شوکت بکام باد

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۴ ه.ق، کارتن ۲۲، پرونده ۷.

شماره سند: ۱۷۲

تاریخ: ۲۵ ربیع الاول ۱۳۲۴ [ه.ق. / ۲۰ مه ۱۹۰۶ م. / ۳۰ اردیبهشت ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: حکومت عربستان

موضوع: درخواست اسامی مالکین اراضی اطراف تل شوش

نمره: ۳۰۴

نمره ۳۰۴

سواد تلگراف وزارت خارجه بحکومت [به حکومت] عربستان سردار مکرم

۲۵ ربیع الاول ۱۳۲۴

مسیو دومرگان که در شوش مشغول حفریات میباشد [می باشد] بتوسط [به توسط] سفارت فرانسه اسامی مالکین اراضی اطراف تل شوش را خواسته است و مقصودشان این است که مالکین حقیقی اراضی مزبور را بشناسند که فقط با آنها طرف شده بعضی تحمیلات سایرین را قبول نمایند [.] اسامی صاحبان اراضی را با عقیده و اطلاعات خودتان در اینباب [این باب] تلگراف نمائید [.]^۱

نصرا... مشیرالدوله

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۴ ه.ق، کارتن ۲۲، پرونده ۷.

شماره سند: ۱۷۳

تاریخ: ۲۷ ربیع الاول ۱۳۲۴ [ه.ق. / ۲۲ مه ۱۹۰۶ م. / ۱ خرداد ۱۲۸۵ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: الف) پیگیری موضوع مالکین اراضی تل شوش،

ب) پیگیری سرقت اموال «لامپر» از دولت عثمانی

نمره: ۳۰۸/۲۸

سواد مراسله وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

۲۷ شهر ربیع الاول ۱۳۲۴

از مضمون مراسله انسفارت [آن سفارت] محترمه که حسب بخواهش [به خواهش] مسیو دومرگان رئیس مامورین علمی فرانسه در شوش استفسار از اسامی مالکین اراضی تل شوش نموده و هم در روز چهارشنبه گذشته در ضمن ملاقات در اینباب [این باب] حضوراً مطالبه جواب مینمودند [می نمودند] استحضار حاصل گردید اگر چه در اینخصوص [این خصوص] بحکومت [به حکومت] عربستان نوشته و انتظار جواب داشت حالا که تذکار نمودید باز هم آنچه لازم بود تلگراف شد [،] پس از وصول جواب مراتب را بانسفارت [به آن سفارت] محترمه اطلاع خواهد داد [.] در باب سرقتی هم که از کاروان مامورین علمی در معیت مسیو لامپر در سنه ۱۹۰۴ شده است [،] چنانچه سابق بانسفارت [به آن سفارت] فخریه نوشته شده است سارقین مزبور که از طایفه خرجی بوده اند [،] ساکن مملکت عثمانی میباشند [می باشند] و پس از ارتکاب باین [به این] سرقت بحدود [به حدود] عثمانی عودت نموده و اقدامات دولتی علیه [دولت علیه] در دربار دولت عثمانی در اینباب [این باب] تاکنون منتج نتیجه واقع نشده است [.]

احترامات فایقه را تجدید مینماید [می نماید]^۱

(نصراً... مشیرالدوله)

---

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۴ ه.ق، کارتن ۲۲، پرونده ۷.

شماره سند: ۱۷۴

تاریخ: اول جمادی‌الاولی ۱۳۲۴ [ه.ق. / ۲۴ ژوئن ۱۹۰۶ م. / ۳ تیر ماه ۱۲۸۵ ه.ش.]

فرستنده: «سردار مکرم» حکمران عربستان

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: مالکین اراضی اطراف تل شوش

نمره: -

غرة (= اول) جمادی‌الاولی ۱۳۲۴

اینکه جناب مسیو دومرگان رئیس هیئت مأمورین علمی فرانسه تحقیق از صاحبان اراضی محاط به تل شوش نموده و از سفارت دولت مزبور هم بموجب [به موجب] سواد رقعه که ایفاد فرموده بودند [،] از حضرت مستطاب اجل عالی تحقیق کرده‌اند [،] اگر چه تلگرافاً بطور [به طور] اجمال عرضه داشت [،] اینک برحسب امر مطاع مشروفاً جسارت می‌ورزد [می‌ورزد]، تل شوش که جناب مسیو دومرگان [مرگان] قلعه روی او ساخته است [،] اطرافش ملک حسین آباد است که بموجب [به موجب] فرمان همایونی دو سال قبل بحضرت [به حضرت] مستطاب اجل نظام‌السلطنه مدّظله تملیک شده و ایشان هم نصفش را به بنده انتقال داده‌اند که الان ملک ایشان و بنده بالشركة است [،] این اراضی که دو سمت خیلی امتداد دارد و از یکقسمت [یک قسمت] منتهی میشود [می‌شود] برود [به رود] کرخه [،] و از سمت دیگر امتدادش تخمیناً دو هزار ذرع است که منتهی میشود باراضی [به اراضی] بن معلاً [،] ملکی خوانین بختیاری و کریم‌خان فیلی سیداحمد پیر میرطاهر عرب که در حقیقت چهار سمت تپه‌های شوش که فعلاً مشغول حفریات هستند اراضی حسین آباد است [،] محض استحضار خاطر مبارک معروض افتاد [،] زیاده جسارت است^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۴ ه.ق، کارتن ۲۲، پرونده ۷.

شماره سند: ۱۷۵

تاریخ: اول شعبان ۱۳۲۴ [ه.ق. / ۲۰ سپتامبر ۱۹۰۶ م. / ۲۸ شهریور ۱۲۸۵ ه.ش.ن.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: سفارت فرانسه

موضوع: صاحبان اراضی اطراف تل شوش

نمره: ۶۶۲/۵۵

سواد مراسله وزارت خارجه بسفارت [به سفارت] فرانسه

غره شهر شعبان المعظم ۱۳۲۴

در تکمیل جواب مراسله آن سفارت فخریه مورّخه ۲۸ محرم ۳۲۴ در باب اینکه تحقیق شده بود که اراضی اطراف تلّ شوش متعلّق بکیست [به کی است]، همان اوقات مراتب از جنابجلالتماب [جناب جلالتماب] اجل سردار مکرم حکمران عربستان استفسار شد [،] جوابیکه [جوابی که] رسیده است سواد آن را اینک برای استحضار آن سفارت محترم لفاً ارسال داشته [.]^۱

محمدعلی

شماره سند: ۱۷۶

تاریخ: ۱۵ صفر ۱۳۲۶ [ه.ق. / ۱۸ مارس ۱۹۰۸ م. / ۲۸ اسفند ۱۲۸۶ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزیر امور خارجه

موضوع: حفريات غير مجاز «مجدالسلطان» در نزديكي دولت آباد

نمره: ۲۴۵

پانزدهم صفر ۱۳۲۶

نمره ۲۴۵

حضرت مستطاب اجل اکرم امجد دوستان استظهار مشفق مکرم مهربانا

از قراریکه [قراری که] شهرت دارد [،] حضرت اقدس والا آقای شعاع السلطنه بدون اجازه دولتعلیه [دولت علیه،] مجدالسلطان نامی را اجازه داده است که در نزدیک دولت آباد [،] بعضی حفريات نماید [،] بطوریکه [به طوری که] خاطر مودت مظاهر عالی مسبوق است [،] این امتیاز تفحصات اشیاء عتیقه از جانب اولیای دولت ابد مدت بفرانسویها [به فرانسویها] واکذار [واگذار] شده است [،] لهذا از آنجناب [آن جناب] مفخم متمنی است مقرر فرمایند [،] باین [به این] سفارت فخریه اطلاع داده شود ایمنطلب [این مطلب] صحیح است یا خیر [،] در صورتیکه [صورتی که] این خبر صحت داشته باشد مخصوصاً از جنابعالی [جناب عالی] تمنا دارد قدغن فرمایند فوراً ممانعت از این تفحصات نامشروع نمایند [،] احترامات فائمه خود را تجدید می نماید زیاده زحمت است.^۱

وزیر مختار وایلچی مخصوص

ورود بکابینه وزارتخارجه

دولت جمهوریة فخریه فرانسه

بتاریخ ۱۹ شهر صفر ۲۶

کنت دولامار تیر

نمره ۲۶۰۲

۱۳۲۵

۱. بایگانی اسناد وزارت امورخارجه، سال ۱۳۲۶ ه.ق، کارتن ۴۴، پرونده ۲.

شماره سند: ۱۷۷

تاریخ: ۲۹ صفر ۱۳۲۶ [ه.ق. / ۱ آوریل ۱۹۰۸ م. / ۱۲ فروردین ۱۲۸۶ ه.ش.]

فرستنده: شعاع السلطنه

گیرنده: مشیرالدوله

موضوع: حفریات حوالی «دولت آباد» توسط «مجدالسلطان» نوکر «شعاع السلطنه»

نمره: -

جناب مستطاب اجل اکرم افخم مشیرالدوله وزیر امور خارجه دام اقباله

یک فقره کاغذ وزارت خارجه راجع بشکایت [به شکایت] سفارت فرانسه از اینکه بنده بمجد السلطان [به مجد السلطان] اجازه داده‌ام که در حوالی دولت آباد مشغول بعضی حفریات بجهت [به جهت] استخراج اشیاء عتیقه بشود واصل شد. اولاً اگر امتیازی بمسیو دومرقان [دومرگان] داده شده است راجع بصحاری [به صحاری] و خرابه‌ها است نه املاک آبادوزمینهای مزروع ارباب ملک [به ثانیاً تفصیل این کار بطوریست [به طوری است] که مینویسم [می نویسم] که در ملک بنده معروف به حسین آباد دبیری [به] بعضی دیوار خرابه‌ها و زمینهای پست و بلندی است که همه سال متحمل مخارج گزاف شده آنها را تسطیح مینمایم [می نمایم] و زراعت میکنم [می کنم] امسال مجید السلطان که نوکر شخصی من است [به] از من خواست مباشر این عمل شده اگر چیزی بدست [به دست] بیاید از قبیل سکه یا پاره کاشی مال خودش باشد و قطعات زمین بایر را آباد و قابل الزرع بنماید حالا ملاحظه میکنید [می کنید] چه قدر تفاوت است با اظهاری که شده است [به] پس مسلم است که سفارت را مشتبه کرده‌اند [به] وانگهی همچو فرض کنیم که روزی صاحبان امتیاز بخواهند خودشان در یکی از قطعات املاک اربابی مشغول حفریات بشوند [به] آیا کیست آن کسیکه [کسی که] تمکین بکند من یا امثال من چه طور راضی میشویم [می شویم] که املاک مزروع ما را که در آن حوالی قریب به بیست پارچه ملک است پست و بلند بکنند [به] پس این امتیاز باید فقط منحصر بکوهها [به کوهها] و بیابانهای بیصاحب [بی صاحب] لم یزرع باشد [به].^۱

امر مطاع است

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۶ ه.ق، کارتن ۴۴، پرونده ۲.

شماره سند: ۱۷۸

تاریخ: ۱۲ ربیع الاول ۱۳۲۶ [ه.ق. / ۱۴ آوریل ۱۹۰۸ م. / ۲۵ فروردین ۱۲۸۷ ه.ش.]

فرستنده: وزارت امور خارجه

گیرنده: شعاع السلطنه

موضوع: آزاد بودن فرانسویها برای حفاری در همه جا و جلوگیری از حفاری مجدالسلطان

نمره:

سواد کاغذ وزارت خارجه به شعاع السلطنه

محل مهر

تاریخ خروج ۱۲ شهر ربیع الاول ۱۳۲۶

دستخط مبارک در خصوص حفاریات اراضی حسین آباد زیارت شد [،] اینکه مرقوم فرموده‌اند صاحبان امتیاز حق ندارند در املاک مزروع و آباد مردم حفاریات بکنند [به کنند،] لازم آمد که محض اطلاع خاطر مبارک عرض کنم که موافق مواد امتیازنامه که بفرانسه‌ها [به فرانسوی‌ها] داده شده است [،] صاحب این امتیاز میتواند در همه جا حفاریات بکند مگر در اماکن مقدسه و مساجد و مقابر که از این امتیاز مستثنی هستند و در اینصورت [این صورت] نمیتوان [نمی‌توان] سفارت فرانسه را اقناع کرد [،] بهتر این است برای اینکه شکایت سفارت فرانسه طولانی نشود و اشکالاتی فراهم نیاید [،] قدغن نمائید مجدالسلطان داخل حفاریات نشود و اگر عملیاتی کرده است موقوف دارد [،] زیاده عرض ندارد [،].^۱

حسن مشیرالدوله

سواد مطابق اصل است

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۶ ه.ق، کارتن ۴۴، پرونده ۲.

شماره سند: ۱۷۹

تاریخ: ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۲۶ [ه.ق. / ۲۴ ژوئیه ۱۹۰۸ م. / ۲ مرداد ۱۲۸۷ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: وزارت امور خارجه

موضوع: ارسال اشیاء عتیقه به فرنگستان توسط چند نفر ایرانی در شیراز و یادآوری و اگذاری امتیاز حفریات در تمام ایران به دولت فرانسه

نمره: ۳۹۶

حضرت مستطاب اجل امجد اشرف دوستان استظهار مشفق مکرم مهربانا

از قرار اطلاعاتیکه [اطلاعاتی که] بتوسط [به توسط] وکیل قونسولگری [کنسولگری] فرانسه مقیم شیراز باین [به این] سفارت فخریه رسیده [ه] چند نفر از اتباع دولتعلیه [دولت علیه] در آن ایالت مشغول حفریات بوده و بعضی اشیاء آنتیک پیدا نموده و بفرنگ [به فرنگ] فرستاده اند [۱]. خاطر مؤدّت مظاهر حضرت اشرف [ه] نیک مستحضر است که بموجب [به موجب] امتیازنامه که مابین دولتین علین ایران و فرانسه امضاء شده امتیاز حفریات را در تمام ایران اولیای دولت ابد مدّت فقط بدولت [به دولت] فخریه فرانسه واگذار [واگذار] نموده است که مسیو دومرقان [دومرگان] رئیس آن هیئت علمیه می باشد لهذا از آنجناب [آن جناب] اشرف متمنی است قدغن فرمایند در این باب رسیدگی [رسیدگی] فرمایند [ه] در صورتیکه [در صورتی] که [مراتب مزبوره صحت داشته باشد مقرر بدانند که فوراً ممانعت از عملیات آن اشخاص را بنمایند [ه] از آنجناب [آن جناب] بی نهایت متشکر خواهد بود از نتیجه اقداماتیکه [اقداماتی که] مقتضی بدانند دوستدار را مطلع فرمایند [۱].

ریمن لکنت

[نوشته حاشیه] اداره فرانسه

بامتیازنامه [به امتیاز نامه] رجوع نمائید و مطلب را از کارگزار [کارگزار] شیراز تلگرافاً تحقیق نمائید.^۱

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۶ ه.ق، کارتن ۴۴، پرونده ۲.

شماره سند: ۱۸۰

تاریخ: ۴ سپتامبر ۱۹۰۸ [م. ۷ شعبان ۱۳۲۶ ه.ق. / ۱۲ شهریور ۱۲۸۷ ه.ش.]

فرستنده: سفارت فرانسه

گیرنده: علاء السلطنه وزیر امور خارجه

موضوع: ارسال جلد دهم «تاریخ انکشافات» نوشته «مرگان»

نمره:

اداره فرانسه

بعضور بفرستید جواب سفارت

را هم بنویسد

ترجمه مراسله سفارت فرانسه طهران [تهران] ۴ سپتامبر ۱۹۰۸

جناب اشرف علاء السلطنه وزیر امور خارجه

با نهایت افتخار جلد دهم تاریخ انکشافات مسیو دومرگان را که از طرف دولت فرانسه مامور حفريات شوشيان میباشد [می باشد]، برای آنجناب [آن جناب] اشرف ارسال میدارد [.]
مجلد مزبور که از طرف وزارت علوم برای دوستدار فرستاده شده [،] متعلق باعلیحضرت [به
اعلی حضرت] همایونی میباشد [می باشد] و از جناب اشرف خیلی متشکر میشوم [می شوم] که
مرحمت فرموده آنرا [آن را] بخاکپای [به خاکپای] مبارک همایونی تقدیم نمائید [.]^۱

مرحمت فرموده احترامات فایقه بنده را قبول فرمائید

ریمن لکننت

محل مهر دفتر ثبت نامه های وارده

بتاریخ ۱۲ شهر شعبان ۱۳۲۶

نمره ۱۲۲۸۹

۱. بایگانی اسناد وزارت امور خارجه، سال ۱۳۲۶ ه.ق، کارتن ۴۴، پرونده ۲.

تصاویر اسناد

۲۴۰

سند شماره ۵

۲۴۸

سند شماره ۱۹

۲۶۲

سند شماره ۴۹

۲۹۰

سند شماره ۱۷۹

سند

فهرست اعلام

«آ»	آل کثیر: ۶۱
آبی سالیمن، ژوزف: سی و نه	آمریکا: بیست و یک
آجودانباشی، میرزا حسینخان نظام‌الدوله:	آمل: ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷
چهل و سه	آنتوان، سورکین: بیست و نه، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳
آذر: ۶۹	۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶
آذربایجان: پنجاه و هشت، پنجاه و نه، شصت،	آندره: پنجاه و یک، ۷۷
۸۳، ۹۳، ۹۴، ۹۷، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۲۲، ۱۳۴،	آنقره: بیست و سه
۱۳۸، ۱۳۹، ۱۸۲، ۱۸۳	
آزاری، پره: بیست و نه	«ا»
آستارا: پنجاه و هشت: ۸۲، ۸۶، ۸۷، ۹۰، ۹۲،	اتابک اعظم: پنجاه و هشت، شصت، شصت و
۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۶،	یک، ۸۵، ۹۱، ۹۲، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۴۳، ۱۴۴،
۱۱۱، ۱۷۱	۱۴۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۹، ۱۷۱، ۲۰۹
آستاراچای: ۸۲، ۸۴، ۹۰، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۳،	اردبیل: پنجاه و هشت، پنجاه و نه، شصت و یک،
۱۲۴، ۱۲۶	۸۷، ۹۱، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶،
آسیا: بیست و سه، بیست و هفت	۱۱۷، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۸۳
آغ ایولر: ۱۲۲	اردشیر درازدست: شصت و دو
آغامحمدخان قاجار: چهل	ارس کنار: ۱۲۳
آقاخان نوری، میرزا: چهل و سه	ارضروم: ۲۱۸
آقارضاخان: شصت	ارغون شاه: بیست و دو
آقارضا، کاظم: ۱۵۰	اروپ: ۱۳۶، ۱۶۵
آکاد: شصت و دو	اروپا: بیست و یک، بیست و سه، بیست و چهار،
آکروپل شوش: چهل و شش، پنجاه و دو	چهل، چهل و دو: ۱۶۵

- اروپاییان: بیست و سه، بیست و پنج
- اسپانیا: بیست و پنج
- استانبول: بیست و شش، سی و سه، سی و هشت، چهل و یک، ۱۸۷
- استرآباد: ۱۲۳
- اسد: ۱۲۲
- اسلامبول: ۱۸۷
- اسمعیل خان: ۳۸، ۴۰، ۴۶
- اصفهان: بیست و هفت، بیست و هشت، سی و دو، سی و سه، سی و چهار، سی و هفت، سی و هشت، سی و نه، چهل، چهل و دو، چهل و هفت، شصت و یک، ۸، ۲۲، ۶۲، ۶۳
- اطریش: چهل
- اعتمادالدوله، میرزاعبدالله... خان: سی و هفت، پنجاه و نه، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۶
- اعظم السلطنه: ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۹۶، ۱۹۹، ۲۰۲
- افغانه: سی و نه
- افشار: ۱۳۴
- افغان، محمود: سی و نه
- افغانها: سی و نه
- اقبال الدوله: ۱۲
- اللهقلی خان: ۱۳
- امامقلی میرزا: ۱۰۷
- امان...: پنجاه و پنج، ۷۵
- امیر نظام: ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۰
- امین الدوله، میرزا علیخان: پنجاه و یک، ۵، ۷، ۳۳
- امین السلطان: پنجاه و سه، ۱۹
- امین الملک غفاری، فرخ خان: چهل و سه
- الموت: شصت و یک، ۱۵۵
- انقلاب کبیر فرانسه: چهل
- انگلستان: چهل و دو
- انگلیس: بیست و یک، بیست و دو، بیست و پنج، چهل، چهل و یک، چهل و دو، چهل و سه، ۳۲، ۷۵، ۱۸۰، ۱۸۲، ۲۰۰، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۲۶
- انوری: چهل و شش
- اوستا، زند: چهل و هفت
- اوطادی: ۸۳
- اوتاش گال: ۱۶۵
- اهواز: شصت و سه، ۱۷۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۱۷
- اوج کلیسا: چهل و یک
- ایران: بیست و یک، بیست و دو، بیست و سه، بیست و چهار، بیست و پنج، بیست و شش، بیست و هفت، بیست و هشت، بیست و نه، سی، سی و یک، سی و دو، سی و سه، سی و پنج، سی و شش، سی و هفت، سی و هشت، سی و نه، چهل، چهل و یک، چهل و دو، چهل و سه، چهل و چهار، چهل و پنج، چهل و هفت، چهل و هشت، چهل و نه، پنجاه، پنجاه و سه، پنجاه و چهار، پنجاه و پنج، پنجاه و شش، پنجاه و هفت، پنجاه و هشت، پنجاه و نه، شصت، ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۲

بوادویولنی: ۵۵	۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۳، ۴۲، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۶۱
بورژوا: پنجاه	۶۳، ۶۵، ۶۶، ۷۵، ۷۸، ۸۰، ۸۱، ۸۹، ۹۰، ۹۱
بوربونها: بیست و چهار	۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۲۴
بورنوف: چهل و چهار، چهل و پنج	۱۲۷، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴
بوشهر: ۸، ۲۳، ۶۱، ۶۳، ۶۴	۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۳
بهدارالملک، حسینقلی خان صمصام لشکر: ۱۳۲،	ایفل: ۹
۱۳۴، ۱۴۱	ایلام: پنجاه و پنج، شصت و دو
بیت المقدس: بیست و سه	
بیستون: شصت و یک، ۸	
بیوک آفاخان: ۱۰۷	
	«ب»
	باباخان: ۲۵
	باب عالی: بیست و سه، ۱۸۷، ۲۱۷، ۲۱۸
	بابن: چهل و هشت، ۱
	بادکوبه: ۸۲
	بارون، دارمستتر: چهل و هفت
	باکو: پنجاه و هشت
	بحرین: سی و شش
	بختیاری: شصت و یک، ۲۳، ۵۵، ۸۰
	بروجرد: ۹۸، ۱۵۳، ۱۷۵
	بریان: شصت و چهار
	بریسون، بارنابه: چهل و چهار
	بریوا: بیست و هفت، چهل: ۸، ۱۷۷، ۲۱۷
	بن راشد: ۱۰۴
	بن معلاً: ۲۲۱
	بندرعباس: سی، سی و دو، سی و نه
	بندر مارسى: سی و شش
	بندر ناصری: ۳۳
	«پ»
پاپ: بیست و چهار	
پاپ دومانس، پرافائل: بیست و هفت	
پادری، اتین: سی و هشت، سی و نه	
پاریس: بیست و دو، بیست و هفت، سی و شش،	
سی و هفت، چهل و سه، چهل و چهار، چهل و	
هفت، چهل و هشت، پنجاه، پنجاه و چهار،	
پنجاه و پنج، پنجاه و هفت، شصت و سه، ۴۱، ۵۵،	
۸۱، ۸۳، ۹۰، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۶۹، ۲۰۶، ۲۰۷،	
۲۰۸	
پشتکوه: شصت، ۲۲، ۵۴، ۶۵، ۱۴۶	
پرتغال: بیست و چهار	
پرتغالیها: بیست و پنج، سی و شش	
پیرالوند: ۱۷۷	
پیکو، فرانسوا: سی و یک	

«ت»

تاریخ ایرانیان: چهل و شش

تاریخ طبری: چهل و شش

تاریخ و صاف: چهل و شش

تاریخ یسنا: چهل و پنج

تاورینه، ژان باتیست: بیست و سه، بیست و هفت،

سی، چهل و چهار

تبریز: سی و دو، چهل و دو، ۵۴، ۹۴، ۱۲۲، ۱۲۳،

۱۳۸، ۱۵۴، ۱۸۷

تخت جمشید: چهل و پنج

ترکیه: سی و هفت

تزار: چهل و دو

تل شوش: ۵۵، ۶۰، ۶۴، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱،

۲۲۲

تونو: بیست و سه

تهران: چهل، چهل و دو، چهل و چهار، پنجاه،

پنجاه و چهار، پنجاه و شش، پنجاه و هشت، ۷، ۸۷،

۹۸، ۱۰۸، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۳۵، ۱۳۶،

۱۳۸، ۱۴۷، ۱۷۷، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۹۴، ۲۰۷، ۲۲۷

تیلست: چهل و دو

«ج»

جزیره هرمز: بیست و چهار، بیست و پنج

جهانشاه خان: ۲۵

«ج»

چارلز، مونتسکیو: چهل و پنج

«ح»

حاجی ابراهیم خان: چهل

حاجی احمد: ۴۷

حاجی امین السلطنه: ۲۳

حاجی حسین گرگ: ۶۴

حاجی محمدرضا: ۱۲۳

حافظ: چهل و شش

حسام الملک: ۱۹۰

حسن آباد: ۲۱۸

حسنعلی خان چاردولی: ۱۲۹، ۱۳۱

حسین: ۱۳۶، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۶۵، ۱۶۷،

۱۷۲

حسین آباد: ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۲۵

حمورابی: پنجاه و هفت، شصت و دو

حیدر، دکتر حیدر میرزا: پنجاه و یک، پنجاه و سه،

پنجاه و چهار، شصت، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴،

۲۰، ۲۱، ۲۳، ۳۱، ۳۲، ۳۶، ۳۸، ۴۱، ۴۳، ۴۴،

۴۵، ۴۷، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۶۲، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۳،

۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸

«خ»

خارک: چهل و دو

خان باباخان گروسی: ۲۵

دلاوند، دولیه: سی و یک	خاورمیانه: سی
دلکاسه: پنجاه و پنج، ۸۱	خدیدو مصر: پنجاه و چهار
دماوند: شصت و دو	خترج: ۱۸۰، ۱۸۷، ۲۱۷
دوبان: ۱۲۹	خرج: ۲۲۰
دوبالوا، رنه: چهل و هشت، چهل و نه، ۱، ۲	خرم‌آباد: ۲۲، ۳۳
دوپرون، پریاسیفیک: بیست و شش	خرمشهر: پنجاه و هشت، پنجاه و نه، شصت و یک،
دوپرون، انکتیل: چهل و پنج	شصت و سه، ۱۶۴، ۱۶۷، ۱۷۴
دوتورسی، مارکی: سی و شش	خشیارشاه: شصت و دو
دوریه، آندره: چهل و چهار	خضرایبی: ۲۱۸
دوریشمون، ویکنت: چهل و سه	خلیج فارس: بیست و پنج، سی، سی و دو،
دوسرسه، کنت: چهل و سه	سی و پنج، سی و شش، سی و هفت، سی و هشت،
دوسن ژوزف، آنژه: چهل و پنج	سی و نه، چهل و دو، ۱۱
دوشارون، شوالیه: چهل و پنج	خوزستان: پنجاه و دو
دوفریر، کنت: سی و نه	خیام ← رباعیات
دومکنم، رولاند: پنجاه و یک، شصت و پنج	
دوکنسویل، بیلون: سی و دو	
دوگاردان، آنژو: سی و هشت	
دوگورمنن، لویی دهی: بیست و شش	
دولابوله لگوز، فرانسوا: بیست و هشت	
دولت آباد: ۲۲۳، ۲۲۴	
دومرگان، ژان ژاک: چهل و هفت، پنجاه،	
پسینجاه و یک، پسینجاه و شش، پسینجاه و هفت،	
پنجاه و هشت، شصت، شصت و یک، شصت و دو،	
شصت و سه، شصت و چهار، شصت و پنج، ۵، ۶،	
۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰،	
۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳،	
۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱	
	«د»
	دارالخلافة: ۱۷۵، ۱۷۷
	دارالفنون: چهل و چهار
	داغستانی، فتح‌ا... خان: سی و سه
	دانیال: چهل و هفت، ۲، ۲۲، ۳۰، ۶۱
	داوود، خلیفه ارمنی: چهل و یک
	درجزین: ۱۹۰
	دریای خزر: چهل و دو
	دریای عمان: سی
	دزفول: ۸، ۲۲، ۳۰، ۵۸، ۶۰، ۶۳، ۷۰، ۷۷، ۱۸۳،
	۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۰۷
	دکتر شندر: ۴۷

رضاییک، محمد: سی و شش، سی و هشت	۵۳، ۵۴، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۳، ۶۴
رضاخان: ۱۵۰	۶۵، ۶۶، ۶۷، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸
روحانیون عیسوی: بیست و شش	۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰
روس: ۲۱۱، ۲۱۴، ۲۱۶	۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۳
روسو: چهل، چهل و یک	۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵
روسیه: چهل و یک، چهل و دو، ۶۲، ۲۱۳	۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۲، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰
روم شرقی: شصت و دو	۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱
ریشیلو، کاردینال: بیست و پنج، بیست و هفت،	۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰
بیست و هشت	۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۶۹، ۱۷۳
ریگوردی: سی و یک	۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴
ریمن لکنت: ۲۲۶، ۲۲۷	۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۵، ۲۰۶
	۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۲۶
	۲۲۷
«ز»	
زنداوستا: چهل و شش	دومزون، بارون: چهل و هفت
زندیه: چهل	دوناب: ۱۳۱
	دیرکوه: ۱۴۴، ۱۷۷
	دیم آباد: ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۱
	دیناور: ۳۳
	دیوژیت: پنجاه و هفت
	دیولافوا، مارسل اگوست: چهل و شش،
	چهل و هشت، ۱، ۵۳
	«و»
	رباعیات خیام: چهل و شش
	ردگون: چهل و چهار
	رشت: پنجاه و هشت، شصت و یک، ۹۲، ۱۱۷
«س»	
ساخلو: ۱۹۰	

سفسدرود: پنجاه و هشت	سانسون: سی و دو
سگوند: شصت، ۱۷، ۳۰، ۵۵، ۵۸، ۶۴، ۱۴۳، ۱۵۰	سالارالدوله: شصت، ۸۹، ۱۲۸، ۱۴۳، ۱۵۱، ۱۶۸
سلطان احمد سوم: سی و سه	ساوجیلاغ: ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱
سلطان بن سیف دوم: سی و شش	سبزه رود: ۲۱۸
سلطان حسین: سی و دو، سی و سه	سپهسالار: ۷۲
سلطان عبدالحمید: ۷۰	سرتیپ عسگرخان: چهل و دو
سلطان عثمانی (سلطان مراد): بیست و شش	سرخ حصار: ۳۹
سلطان فاتح: ۵۲، ۵۳	سردار اکرم: ۱۵۲
سلطان مسقط: سی و شش	سردار مکرم: ۲۲۱، ۲۲۲
سن ژوزف، آنژ: چهل و پنج	سعدالسلطنه: ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴
سوهارت: پنجاه و چهار	سعدی: چهل و شش
سوهاری، فرنان: ۳۵، ۴۵، ۴۸	سفارت ایران: ۱۸۷
سویس: پنجاه	سفارت روس: ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶
سیداحمد: ۱۹۵	سفارت عثمانی: ۱۸۶، ۱۸۷
سیمونه، کامی: پنجاه و یک	سفارت فرانسه: بیست و نه، سی، سی و سه، سی و هشت، پنجاه، پنجاه و سه، پنجاه و چهار، پنجاه و نه، شصت، ۱، ۲، ۷، ۱۴، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۲، ۳۵، ۳۹، ۴۰، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۶۷، ۷۳، ۷۶، ۷۸، ۸۰، ۸۱، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۸، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۵، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷
«ش»	
شاردن، ژان: بیست و سه	
شارل دهم: چهل و سه	
شارل، واتلن لوئیز: پنجاه و یک	
شام: سی و سه	
شاه سلطان حسین: سی و سه، سی و هشت	
شاه سلیمان: بیست و نه، سی، سی و یک، سی و دو	
شاه صفی: بیست و شش	
شاه طهماسب دوم: سی و نه	

- شاه عباس: بیست و هفت، بیست و هشت،
چهل و دو
شاه عباس دوّم: بیست و هشت، بیست و نه، سی
شاهزاده دکتر (حیدر میرزا): ۵۹، ۶۱
شاهنامه فردوسی: چهل و پنج
شطّ العرب: پنجاه و پنج، ۱۱
شعاع السّلطنه: ۲۲۴
شفیع خان ← میرزا شنیدی: ۷۶
شوتروک واهونته دوّم: شصت و دو
شورای نیابت سلطنت: سی و نه
شوش: بیست و دو، چهل و شش، چهل و هشت،
پنجاه و یک، پنجاه و دو، پنجاه و سه، پنجاه و چهار،
پنجاه و پنج، پنجاه و شش، پنجاه و هفت،
پنجاه و هشت، شصت، شصت و یک، شصت و دو،
شصت و سه، شصت و چهار، ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱،
۱۳، ۱۴، ۱۷، ۲۲، ۲۳، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۴۱،
۴۳، ۴۷، ۵۴، ۵۵، ۵۸، ۶۰، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۷،
۶۸، ۶۹، ۷۱، ۷۳، ۷۶، ۸۰، ۱۰۶، ۱۲۸، ۱۳۵،
۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴،
۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۳،
۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۷، ۱۹۰،
۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱،
۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۶، ۲۱۹
شوستر: ۱، ۲، ۲۳، ۲۹، ۳۳، ۶۱، ۶۲، ۷۰، ۱۸۰،
۱۸۴، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۹، ۲۰۷، ۲۱۷
شوشیناک: شصت و دو
- شیراز: سی و دو، سی و هشت، ۲۲۶
شیخ احمد: ۱۸۶، ۱۸۹
شیخعلی: ۶۱
- «ص»
صارم السّلطنه: ۵۴، ۶۵، ۸۶، ۹۹، ۱۲۴
صاین قلعه: شصت، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۳،
۱۳۴، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲
صنیع الملک: ۱۶۸
- «ض»
ضیاء الملک: ۷۰
- «ط»
طاق بستان: شصت و یک
طالش: پنجاه، پنجاه و هشت، پنجاه و نه، ۸۶، ۱۰۷،
۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۴
طوالش: ۹۹، ۱۰۸
طهران: ۴، ۷، ۸، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۳، ۶۲،
۸۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۲،
۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۸، ۱۶۸، ۱۷۷، ۱۸۳، ۱۹۴،
۲۰۷، ۲۱۶، ۲۲۷
- «ظ»
ظّل السّلطان، مسعود میرزا: چهل و هشت، ۶۲
ظهیر الملک: ۱۵۴

«ع»

عابدیز (آبدیز): ۲۱۸

عباس میرزا: چهل و دو

عبداء... (حاکم زره): ۲۴، ۲۵

عربستان: پنجاه و پنج، پنجاه و نه، شصت، ۱۶، ۲۲،

۲۳، ۲۴، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۹، ۵۳، ۵۸، ۶۰، ۶۵،

۶۷، ۶۸، ۷۱، ۸۳، ۹۸، ۱۰۴، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۵،

۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۶۵، ۱۶۷،

۱۶۸، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳،

۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴،

۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱،

۲۲۲

عسگرخان ← سرتیپ

عشایر ایران: ۵۵

عشایر عثمانی: ۵۵

عشایر لرستانی: ۵۸

علاء السّلطنه: ۲۲۷

علی: ۷، ۷۸

عماد السّلطنه: ۱۲۴

عمّاره: ۸، ۷۷، ۱۸۳

عمان: سی و دو

عمید السّلطنه: ۱۰۸

عین الدّوله: ۱۹، ۵۶، ۵۸، ۶۷، ۶۹، ۷۱، ۷۲، ۷۸

«غ»

غلامعلی خان: ۹۸، ۱۸۴، ۱۹۴، ۱۹۹، ۲۰۷

«ف»

فابری: سی و سه

فتحعلیشاه: چهل، چهل و یک، چهل و دو،

چهل و هفت

فرانسوای اول: بیست و سه

فرانسویان: سی و چهار، سی و پنج، سی و هفت،

چهل و دو، پنجاه، پنجاه و دو، پنجاه و پنج،

شصت و یک

فرانسه: بیست و یک، بیست و دو، بیست و سه،

بیست و چهار، بیست و پنج، بیست و شش،

بیست و هفت، بیست و هشت، بیست و نه، سی،

سی و دو، سی و چهار، سی و پنج، سی و شش،

سی و هفت، سی و هشت، سی و نه، چهل و یک،

چهل و دو، چهل و سه، چهل و چهار، چهل و هفت،

چهل و نه، پنجاه و دو، پنجاه و سه، پنجاه و چهار،

پنجاه و پنج، پنجاه و هشت، پنجاه و نه، شصت،

شصت و یک، شصت و سه، ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۱۲،

۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹،

۳۳، ۳۴، ۴۱، ۴۲، ۵۲، ۵۳، ۵۷، ۶۱، ۶۹، ۷۱، ۷۳،

۷۸، ۸۰، ۸۱، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۹۶، ۹۷، ۱۰۰،

۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۲۱، ۱۲۴،

۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۴۲، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۵،

۱۵۸، ۱۶۴، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۷۷، ۱۷۸،

۱۷۹، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶،

۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۸،

۲۱۵، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۶، ۲۲۷

- فرنگستان: ۵۲، ۷۸، ۸۲، ۱۷۰، ۱۸۳، ۲۰۵، ۲۲۶
 فلسطین: سی و سه
 فوشه: چهل، چهل و پنج
 فین کن اشتاین: چهل و یک
- «ق»
 قرآن کریم: چهل و چهار
 قاهره: ۱۹۰
 قراگوزلو: ۱۹۰
 قزوین: بیست و هفت، شصت، شصت و یک، ۲۵۴
 قسطنطنیه: سی و سه
 قفقاز: چهل و یک
 قلیخان، مرتضی: سی و سه
- «ک»
 کاپوسن: بیست و شش، بیست و هفت
 کاپیتولاسیون: سی و سه، سی و چهار
 کاتولیک: بیست و شش، بیست و هفت
 کارتلی: سی و شش
 کاشان: ۵۴، ۲۱۵، ۲۱۶
 کرخه: ۶۱، ۲۱۸، ۲۲۱
 کردستان: شصت و سه
 کرمانشاه: شصت و یک
 کرمانشاهان: شصت و یک، ۸، ۱۲، ۲۲، ۱۵۴
 کریم خان زند: چهل، ۶۴
 کریم خان فیلی: ۱۸۴، ۲۲۱
- کشیشان کاتولیک: بیست و هفت
 کلمانسو (جرج): شصت و چهار
 کمپانی سرقت فرانسه: پنجاه
 کمپانی طالس: ۷۵
 کمپانی فرانسه: سی و نه
 کمپانی فرانسوی هند شرقی: بیست و هشت
 کمپانی لنج: ۷۵
 کمپانی هند شرقی انگلیسی: سی
 کنت دوسرسه: چهل و سه
 کنت دوفری یر: سی و نه
 کنت دوگوبینه، ژوزف آرتور: چهل و سه،
 چهل و شش
 کنت دولامارتیر: ۲۲۳
 کنسول فرانسه: سی و چهار
 کنسولگری فرانسه: ۲۲۶
 کنکاور: ۳۳
 کنگ: سی و دو
 کوربن، هانری: چهل و هفت
 کوژه، فرنان: ۱۳۹
 کولبر، ژان بابسیت: بیست و هفت، بیست و هشت،
 پنجاه و سه، پنجاه و نه
 کونی، پی یر: چهل و چهار
 کویت: ۱۰۴
 کوه منور: ۱۰۷

«گ»

گاردان: سی و نه، چهل و یک، چهل و دو
 گال، اونتاش: پنجاه و پنج
 گراند پاله: پنجاه و چهار
 گرجستان: سی و هفت
 گرگوار: سی و دو
 گلستان سعدی: چهل و چهار
 گوئی، اتین: پنجاه، پنجاه و یک
 گورکانی، امیر تیمور: بیست و سه
 گیلان: ۱۱۶

لوئی شانزدهم: سی و نه

لوئی کبیر: سی و نه

لوفتوس: بیست و دو

مدرسه لوور: چهل و هفت

لوور (موزه): بیست و دو، چهل و هشت،

پنجاه و پنج، پنجاه و شش، پنجاه و هفت،

شصت و چهار

لیارد: پنجاه و هفت

لیلی و مجنون: چهل و شش

لیون: پنجاه

«ل»

لامپیر، ژرژ: پنجاه، پنجاه و یک، پنجاه و سه، ۱۶،
 ۲۰، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۶، ۶۳، ۷۷، ۱۰۵، ۱۰۶،
 ۱۲۹، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۸۰، ۱۸۱، ۲۱۸، ۲۲۰
 لامپیر، مادام: ۱۶، ۱۷، ۲۸، ۵۴
 لامور: ۸
 لر: شصت
 لرستان: شصت، ۲۲، ۱۴۳، ۱۷۷
 لوبل، فیلیپ: بیست و دو
 لوئی، پی‌یر: چهل و هفت
 لوئی چهاردهم: بیست و هشت، بیست و نه،
 سی و یک، سی و دو، سی و سه، سی و شش،
 سی و هشت
 لوئی سیزدهم: بیست و پنج، بیست و شش،
 بیست و هفت، بیست و هشت

«م»

مارشال برون: چهل و یک

مازندران: شصت و یک، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸

مازندرانی، میرزا شفیع خان: چهل و دو

ماسه، هانری: چهل و هفت

مانیچ توسو: شصت و دو

مجدالسلطان: ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵

مجلس فرانسه: پنجاه

مجمع التواریخ: چهل و شش

محتشم السلطنه: پنجاه و سه، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۳۵،

۴۸

محمدشاه قاجار: چهل و سه

محمد، شمس الدین: ۲۱۷

محمد، طاهر: ۱۴۸

محمد علی: ۲۲۲

- مصحف: ۲۳، ۳۲، ۳۳، ۷۵، ۷۸، ۸۳، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۸۱
- مخبرالدوله: ۶۸، ۹۲
- مدرسه پاریس: سی و نه
- مدرسه زبانهای شرقی: سی و یک
- مدرسه سیاسی: ۲۱۰
- مرادخان: ۵۴
- مراغه: شصت و دو، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۱
- مرتضی قلیخان: سی و سه
- مرگان ← دومرگان
- مستشارالدوله: ۱۴، ۱۷
- مسقط: سی و دو، سی و شش، سی و هشت، ۸۳
- مسیو تومانیان: ۱۰۸
- مشرق زمین: بیست و سه
- مشیرالدوله، حسن: ۲۲۵
- مشیرالدوله، نصرالله...: پنجاه و سه، ۲۸، ۴۰، ۴۶، ۴۷، ۵۱، ۶۸، ۷۲، ۷۴، ۸۶، ۸۹، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۲۴
- مؤتمن الدوله: ۹۴
- مؤتمن الممالک: ۱۷۵
- مؤیدالدوله: اتابک اعظم
- میرآخور: سی و پنج
- میرزا آقاخان نوری: چهل و سه
- میرزا اسمعیل خان: ۳۹
- میرزا شفیق خان مازندرانی: چهل و دو
- میرزا علی اکبرخان: پنجاه و نه، ۱۰۴
- میرزا علی نقی خان: ۱۰۸
- مهدیخان غلامباشی: ۲۱۴، ۲۱۵
- مهدی علی مترجم: ۱۳۳
- ۲۱۳، ۲۱۶، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۵
- مشیرالملک: ۱۸، ۲۴

مصر: چهل، پنجاه، پنجاه و چهار

مصطفی: ۱۰۷، ۱۲۳

مظفرالدین شاه: چهل و چهار، پنجاه و یک،

پنجاه و سه، پنجاه و پنج، پنجاه و هشت،

شصت و یک، ۱۹، ۳۶، ۴۷، ۵۸، ۷۸، ۱۶۱، ۱۶۳،

۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۲۰۳، ۲۰۹

مظفرالملک: شصت، ۱۴۵

معمدا السلطان: ۹۶

معین الملک: ۱۱۱

مکدونالد: ۳۲

منتسکیو، چارلز: چهل و پنج

منشور السلطنه، میرزا مصطفی خان: پنجاه و سه،

۵۷، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۶، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۵،

۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۶،

۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۲۴

مؤتمن الدوله: ۹۴

مؤتمن الممالک: ۱۷۵

مؤیدالدوله: اتابک اعظم

میرآخور: سی و پنج

میرزا آقاخان نوری: چهل و سه

میرزا اسمعیل خان: ۳۹

میرزا شفیق خان مازندرانی: چهل و دو

میرزا علی اکبرخان: پنجاه و نه، ۱۰۴

میرزا علی نقی خان: ۱۰۸

مهدیخان غلامباشی: ۲۱۴، ۲۱۵

مهدی علی مترجم: ۱۳۳

«ن»

ناپلئون: چهل، چهل و یک، چهل و دو
 ناپلئون سوم؛ چهل و سه
 ناپیراسو: پنجاه و پنج، شصت و یک، شصت و دو،
 ۱۶۵، ۱۷۹
 نارام سین: شصت و دو
 ناصرالدین شاه: بیست و دو، چهل و سه،
 چهل و چهار، چهل و هفت، چهل و هشت،
 چهل و نه، پنجاه، ۴
 ناصر خسرو: چهل و شش
 ناصری: ۱۷۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۱۷
 ناصریه: ۱۵۳

نصاری: ۱

نصرالسلطنه، امیر اکرم: ۱۱۷، ۱۱۹
 نصرالحکماء: ۱۴، ۱۷
 نصرالملک: ۱۳۳
 نصرا... ← مشیرالدوله
 نظام الدوله آجودانباشی، میرزا حسینخان:
 چهل و سه
 نظام السلطنه: ۲۲۱
 نمین: ۱۰۷

نواب والا (حیدر میرزا): ۶۷، ۷۱، ۷۸

نوری، میرزا آقاخان: چهل و سه

نوز: پنجاه و هشت، پنجاه و نه، ۵۷، ۱۰۰، ۱۰۱،
 ۱۰۳، ۱۰۷

«و»

واتلن: شصت و چهار، ۱۶۸

والوا: بیست و چهار

وختانگ: سی و شش

وردیه: چهل و دو

وزارت امور خارجه ایران: شصت، ۳۷

وزارت امور خارجه فرانسه: سی و نه

وزارت علوم فرانسه: ۳۵، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۱۰۱،

۱۰۲، ۱۸۳

وزیر مختار فرانسه: ۱۱۴

وصاف: چهل و شش

ویرانه وند: ۱۴۳

ویکتور میشل، پی‌یر: سی و سه

«ه»

هانری چهارم: بیست و چهار، بیست و پنج

هانریت راشل، ژان پول: پنجاه و شش

هلند: بیست و پنج، سی

هلندیها: سی و دو، سی و شش

همدان: ۳۳، ۱۹۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۶

هند: بیست و پنج، سی و چهار

هند شرقی ← کمپانی

هندوستان: چهل و یک، چهل و دو

«ی»

یعقوب خان ارمنی: سی و هشت

یغما: چهل و شش

ینگی دنیا: سی و هشت

یونان: سی و هشت